

Міністерство освіти і науки України
Чорноморський національний університет імені Петра Могили

Фертікова Т. М.

**Методичні рекомендації
для групових занять і самостійного
вивчення дисципліни «Історія економіки
та економічної думки»**

Методичні рекомендації

Випуск 419

Миколаїв – 2023

УДК 330(091)
ББК 65.02
Ф43

Рекомендовано до друку вченою радою Чорноморського національного університету імені Петра Могили (протокол № 2 від 28 лютого 2023 року).

Рецензент:

Ципліцька О. О., д-р екон. наук, доцент, старший науковий співробітник відділу промислової політики ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України».

Ф43

Фертікова Т. М. Методичні рекомендації для групових занять і самостійного вивчення дисципліни «Історія економіки та економічної думки»: метод. рек. / Т. М. Фертікова. – Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2023. – 72 с. – (Методична серія ; вип. 419).

Методичні рекомендації з дисципліни «Історія економіки та економічної думки» призначено для студентів заочної та очної форм навчання. В посібнику представлено перелік тем курсу та стислий їх зміст, контрольні питання до кожної теми, за якими студенти денної форми мають змогу підготуватися до практичних занять, тести для самоперевірки, індивідуальні завдання для студентів заочної форми, питання до екзамену. Також здобувачі освіти мають змогу ознайомитися з системою рейтингової оцінки знань та переліком літературних джерел, корисних для вивчення дисципліни.

УДК 330(091)
ББК 65.02

ISSN 1811- 492X

© Фертікова Т. М., 2023.
© ЧНУ ім. Петра Могили, 2023.

ЗМІСТ

Передмова.....	4
Структура курсу «Історія економіки та економічної думки».....	6
Питання до практичних занять та тести для самоперевірки для студентів денної форми навчання.....	14
Система рейтингової оцінки знань студентів денної форми навчання.....	38
Індивідуальна письмова робота студентів заочної форми навчання.....	40
Питання до практичних занять для студентів заочної форми навчання.....	56
Система рейтингової оцінки знань студентів заочної форми навчання.....	59
Питання для підготовки до екзамену.....	63
Список рекомендованої літератури.....	67

ПЕРЕДМОВА

Чимало студентів, які починають слухати курс «Історія економіки та економічної думки», задаються питанням: «А чи потрібні знання з даної дисципліни для мого професійного становлення»? Для тих, хто має сумніви з цього приводу, пропоную замислитися над таким:

– Чи повинні ви, як майбутні фахівці з обліку і оподаткування, фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку, менеджменту, підприємництва та торгівлі, розумітися на сучасних економічних теоріях?

– Чи бажано вам розбиратися у взаємозв'язках між станом економіки в певний період часу, актуальними в цей час економічними теоріями та економічною політикою?

– Чи є для вас корисним вміння прогнозувати стан економічних явищ та процесів?

– Чи важливо розуміти логіку економічних змін і логіку їх сприйняття та тлумачення?

Сподіваюсь, що об'єктивні міркування допоможуть погодитися з корисністю вищеперерахованих вмінь для фахівців з економічних спеціальностей. Звичайно, «Історія економіки та економічної думки» є не єдиною дисципліною, яка допоможе вам в їх формуванні. Але, разом з «Основами економічної теорії», «Мікроекономікою», «Макроекономікою» та іншими, на перший погляд, суто теоретичними дисциплінами, вона сприятиме закладанню фундаменту, на основі якого відбудуватиметься ваше фахове становлення.

Курс «Історія економіки та економічної думки» передбачає:

– вивчення історії розвитку економічних відносин в окремих країнах та на міжнародному рівні;

– визначення характерних рис, причин становлення та занепаду економічних систем;

– аналіз взаємозв'язків між економічними подіями та явищами;

– виявлення взаємовпливу особливостей економічного розвитку на кожному конкретному етапі та теоретичних концепцій, які іноді відповідали своєму часу, а іноді випереджали його;

– дослідження економічної думки від перших філософських узагальнень та практичних рекомендацій до цілісних теоретичних систем, що дасть змогу осмислити еволюцію наукових поглядів на сутність економічних відносин.

А якщо ваш скептицизм щодо необхідності вивчення історії пов'язаний з переконанням, що неможливо запам'ятати стільки дат і подій, імен та ідей, дозвольте дати просту пораду. Намагайтеся розі-

Методичні рекомендації для групових занять і самостійного вивчення дисципліни «Історія економіки та економічної думки»

братися в тому, що вивчаєте, не сприймайте матеріал пасивно, а шукайте цікаву для себе інформацію, аналізуйте та створюйте її. Тоді запам'ятовування буде не такою вже складною задачею.

Методичний посібник з курсу «Історія економіки та економічної думки» призначений, в першу чергу, для студентів заочної форми навчання, але буде корисним і для студентів денної форми навчання. На початку студентам рекомендується звернути увагу на перелік тем курсу та зміст кожної теми. Це матеріал, який студенти денної форми слухають на лекціях. Після кожної теми наведено контрольні питання, за якими можна перевірити ступінь засвоєння матеріалу. Вони призначаються як для студентів денної форми, які за даними питаннями готуються до практичних занять, так і для студентів заочної форми, які можуть перевірити якість самостійного вивчення тем. Важлива частина посібника для студентів заочної форми – питання за варіантами для виконання письмової самостійної роботи та питання для підготовки до практичних занять. Спільними для всіх студентів є перелік питань для підготовки до екзамену, а також список літературних джерел.

Одна з ключових цілей вивчення історії – розуміння сучасності. Тому «Історія економіки та економічної думки» є незамінним чинником формування повноцінного економічного світогляду як науковців, так і практиків.

СТРУКТУРА КУРСУ «ІСТОРІЯ ЕКОНОМІКИ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ»

Тема 1. Господарство східних стародавніх країн. Зародження економічної думки. Розвиток економіки та економічної думки античних держав

Неолітична революція та її роль в утвердженні господарства відтворювального типу.

Передумови зародження перших східних держав у Єгипті, Месопотамії, Китаї, Індії тощо (IV–III тис. до н. е.). Характеристика господарства стародавніх країн: розподіл прав власності, галузева структура. Риси східної моделі рабовласництва. Система державного контролю за економічними процесами.

Загальна характеристика економічної думки стародавніх країн. Пам'ятки Стародавнього Єгипту: господарські документи, повчання. Закони, як джерело знань про регулювання економічних процесів в східних країнах («Закони царя Хаммурапі» (Вавилонське царство)). Твори релігійно-філософського характеру («Закони Ману», «Артхашастра» (Стародавня Індія), «Лунь-юй», «Гуань-цзи» (Стародавній Китай)).

Еволюція відносин прав власності в античних країнах. Особливості розвитку сільського господарства, ремісництва, торгівлі, фінансів у Стародавній Греції, Стародавньому Римі. Модель рабовласництва класичного типу.

Внесок Ксенофонта, Платона, Арістотеля у становлення економічної думки. Поради щодо розвитку сільського господарства та організації праці в творах римських мислителів (Катон Старший, Варрон, Колумелла). Економічні реформи видатних діячів Стародавнього Риму.

(Основна література: 1-4. Першоджерела: 1, 2. Додаткова література:

1-5, 7-8, 10-12, 15-22).

Тема 2. Розвиток економіки в часи Середньовіччя.

Пам'ятки економічної думки

Характерні риси феодального суспільства (V–XV ст. н. е.). Період генезису феодальних відносин, класична феодальна економіка, період розпаду феодальних відносин. Еволюція феодальних відносин в окремих європейських країнах.

Методичні рекомендації для групових занять і самостійного вивчення дисципліни «Історія економіки та економічної думки»

Роль міст в середньовічній економіці. Комунальні революції. Особливості розвитку ремісництва та торгівлі. Характеристика феодального суспільства Київської Русі: соціальна структура, характер землеволодіння, розвиток ремесла, торгівлі, фінансів. Господарський розвиток українських земель під владою Великого князівства Литовського та Королівства Польського.

Варварські правди як джерело інформації про зародження феодальних відносин. Міркування авторів середньовічного Сходу (Абу Юсуф, Ібн Хальдун) щодо передумов економічного розвитку. Економічні ідеї в творах Ф. Аквінського, Н. Орема, Г. Пліфона. Літописи, повчання та збірки законів як джерело економічної думки Київської Русі. «Устава на волюки». Литовські статuti.

(Основна література: 1-4. Першоджерела: 2. Додаткова література: 1-5, 7-8, 10-12, 14-22).

Тема 3. Мануфактурний період розвитку європейських країн в XVI – на початку XVIII ст. Меркантилізм. Фізіократія

Великі географічні відкриття (XV–XVIII ст.) та їх наслідки для розвитку економік окремих країн та світового господарства.

Первісне нагромадження капіталу. Розклад феодальних відносин та зародження мануфактурного виробництва в Нідерландах та Англії. Особливості мануфактурного періоду розвитку у Франції та Німеччині.

Меркантилізм як сукупність ідей та державна економічна політика. Особливості раннього (монетарного) меркантилізму (XV–XVI ст.) та його представники (В. Стаффорд, Г. Скаруффі, Б. Даванцаті тощо). Ідеї пізнього (мануфактурного) меркантилізму (XVI–XVIII ст.) в творах Т. Мана, А. Монкретьєна, А. Серра та інших авторів. Політика меркантилізму в Англії, Франції, Італії, Україні. Критика меркантилізму.

Фізіократія (XVIII ст.): обґрунтування ідеї природничого порядку, вчення про чистий продукт. «Економічна таблиця» Ф. Кене. Теорія А. Тюрго.

(Основна література: 1-4. Першоджерела: 3. Додаткова література: 1-5, 7-8, 10-12, 15-23).

Тема 4. Зародження класичної школи політекономії. Промисловий переворот та його економічні наслідки в європейських країнах.

Економічна теорія А. Сміта

В. Петті як родоначальних класичної буржуазної політекономії (XVII ст.). Трудова теорія вартості, обґрунтування доходів в теорії В. Петті. Зародження політекономії у Франції (П. де Буагільбер).

Сутність промислового перевороту та його вплив на соціально-економічний розвиток Англії (друга половина XVIII – початок XIX ст.). Причини економічного відставання Франції та Німеччини у XVIII – на початку XIX ст.

А. Сміт як засновник економічної науки. Структура та методологія «Дослідження про природу та причини багатства народів» (1776 р.). Ключові елементи теорії А. Сміта: принципи ринкової економічної системи, теорії вартості, грошей, заробітної плати, прибутку, ренти, капіталу.

(Основна література: 1-4. Першоджерела: 20. Додаткова література:

1-5, 7-8, 10-12, 15-23).

Тема 5. Розвиток класичної школи політекономії в першій половині XIX ст.

Ж-Б. Сей як популяризатор ідей А. Сміта та оригінальний науковець. Концепція створення та механізму розподілу багатства, теорія ринків Сея в «Трактаті з політичної економії».

Теорія народонаселення Т. Мальтуса. Обґрунтування категорій вартості, капіталу, ренти та інших доходів. Доведення можливості економічних криз.

«Начала політичної економії та оподаткування» Д. Рікардо (1817 р.): трудова теорія вартості, кількісна теорія грошей, теорії ренти, заробітної плати та прибутку, теорія торгового балансу.

Теорія утримання Н. Сеніора.

Узагальнення та розвиток доктрин класичної школи політекономії у роботі Дж. С. Мілля «Принципи політичної економії» (1848 р.).

Обґрунтування гармонії інтересів учасників виробництва та розподілу у творі Ф. Бастія «Економічні гармонії».

Тлумачення категорій цінності та ренти у роботах Г. Кері.

(Основна література: 1-4. Першоджерела: 9, 17, 19. Додаткова література: 1, 5, 7-8, 10-12, 16-18, 20-23).

Тема 6. Критичний напрям політекономії (кінець XVIII – перша половина XIX ст.). Економічна теорія марксизму (XIX ст.)

Критика капіталізму та шляхи усунення експлуатації і бідності в роботах С. Сімонді, П.-Ж. Прудона, К. Родбертуса. Теорія та практика утопічного соціалізму К. Сен-Сімона, Ш. Фур'є, Р. Оуена.

Тематика ранніх робіт К. Маркса та Ф. Енгельса: критика капіталізму та буржуазної політекономії, обґрунтування методології дослідження, визначення економічних категорій.

Теоретичні проблеми «Капіталу»: товар та його властивості; гроші та їх функції; теорія доданої вартості; види та стадії обігу капіталу; заробітна плата, прибуток, рента, позичковий відсоток. Сутність соціалізму за К. Марксом.

(Основна література: 1-4. Першоджерела: 7. Додаткова література: 1, 5, 7-8, 10-12, 16-18, 20-23).

Тема 7. Характеристика світового господарства в другій половині XIX – на початку XX ст.

Друга технологічна революція: зародження електроенергетики, розвиток металургії, хімічної промисловості, транспорту, засобів зв'язку. Характер індустріального розвитку, стан аграрної галузі, фінансового сектору, сфери освіти в Англії, Франції, Німеччині, США. Причини втрати Англією світового лідерства. Передумови стрімкого піднесення економік США та Німеччини.

(Основна література: 1-4. Першоджерела: 26, 51, 66. Додаткова література: 2-5, 7-8, 14-15, 18-19).

Тема 8. Маржиналізм та становлення неокласичної традиції в економічній теорії (друга половина XIX ст.). Національна політекономія в Німеччині (перша половина XIX ст.). Історична школа в Німеччині (друга половина XIX ст. – початок XX ст.).

Етапи маржинальної революції. Особливості маржинальної економічної теорії. Новаторські ідеї попередників маржиналізму в I пол. XIX ст. (І. фон Тюнен, А. Курно, Ж. Дюпюї, Г. Госсен).

Австрійська школа маржиналізму (70-ті рр. XX ст.: К. Менгер, Ф. фон Візер, О. Бем-Баверк): теорія граничної корисності.

Кембриджська школа та зародження неокласичного напрямку в економічній теорії. «Принципи економікс» А. Маршалла (1890 р.): теорія ринкового ціноутворення («хрест Маршалла», закони попиту та пропозиції, поняття еластичності, споживчого надлишку); види витрат; поняття «періодів часу»; закони спадної, зростаючої, пропорційної продуктивності; теорія розподілу. Теорія суспільного добробуту А. Пігу.

Математична школа маржиналізму. Теорія цінності В. Джевонса. Модель загальної ринкової рівноваги Л. Вальраса. Теорія економічного оптимуму В. Парето.

Ф. Ліст як засновник національної політекономії в Німеччині (перша половина XIX ст.).

Критика класичної політекономії представниками німецької історичної школи (В. Рошер, Б. Гільдебранд, К. Кніс). Визначення задач політекономії; погляди на еволюцію економічних відносин; обґрунтування економічної ролі держави та інші проблеми, що розглядалися представниками історичної та нової історичної школи в Німеччині.

(Основна література: 1-4. Першоджерела: 8, 16, 21. Додаткова література: 1, 5, 7-8, 10-12, 16-18, 20-23).

Тема 9. Особливості становлення капіталізму на українських землях. Розвиток економічної думки в роботах українських вчених (XIX – початок XX ст.)

Політичні та економічні наслідки Визвольної війни під керівництвом Б. Хмельницького (1648–1654 рр.).

Тенденції розвитку земельних відносин у XVIII – першій половині XIX ст. Зародження мануфактурного виробництва, особливості внутрішньої та зовнішньої торгівлі на українських землях у складі Російської імперії та Речі Посполитої (з кінця XVIII ст. у складі Австро-Угорщини).

Сутність та наслідки земельних реформ 1848 та 1861 рр. Характер аграрних відносин, розвиток промисловості та інфраструктури на українських землях в другій половині XIX – на початку XX ст. Столипінська аграрна реформа та її наслідки.

Дискусія щодо шляхів економічного розвитку між представниками дворянського лібералізму, буржуазного лібералізму, революційної демократії. Економічні ідеї народників. Інтерпретація ідей класичної школи політекономії, марксизму, маржиналізму вітчизняними науковцями.

Економічна теорія М. Туган-Барановського: «теорема цінності», інвестиційна теорія економічних циклів, соціальна теорія розподілу, проблеми кооперації. Розвиток маржиналізму в Україні (Є. Слуцький).

(Основна література: 1-4. Першоджерела: 11. Додаткова література: 1, 4-5, 7-8, 10-12, 14-15, 16-21).

Тема 10. Світове господарство між двома світовими війнами

Наслідки Першої світової війни (1914–1918 рр.) для країн-учасниць. Сутність Версальської системи (1919 р.). Плани Дауеса

Методичні рекомендації для групових занять і самостійного вивчення дисципліни «Історія економіки та економічної думки»

(1924 р.) та Юнга (1929 р.). Особливості відновлення економіки Англії, Франції, Німеччини у повоєнний період. Роль США у Першій світовій війні та економічний розвиток даної країни у 20-х рр. ХХ ст.

Причини, характер Великої депресії. Новий курс Ф. Рузвельта. Наслідки Великої депресії для європейських країн та шляхи її подолання.

(Основна література: 1-4. Додаткова література: 2-4, 6-8, 15, 18-19, 21).

Тема 11. Розвиток світової економіки в другій половині ХХ ст.

План Маршалла (1947 р.) та його значення для повоєнного розвитку економіки країн Європи та США. Вплив першого етапу НТР на господарство провідних країн світу (50-ті – 60-ті рр. ХХ ст.). Характер державної економічної політики у США, Великобританії, Франції (кін. 40-х – кін. 60-х рр.). Реформи Л. Ерхарда у ФРН.

Повоєнне відновлення економіки Японії (план Доджа-Маккартура).

Сутність другого етапу НТР (з 70-х рр. ХХ ст.).

«Нафтові шоки», стагфляція. Лібералізація державної економічної політики у розвинутих країнах світу («рейганоміка», «тетчеризм»).

Розпад колоніальної системи та шляхи економічного розвитку новоутворених держав.

Фактори економічних досягнень «нових індустріальних країн».

Економічні перетворення в Китаї під керівництвом Дена Сяопіна.

Інтеграційні процеси у світовій економіці в другій половині ХХ ст.

(Основна література: 1-4. Додаткова література: 2-4, 6-8, 15, 18-19, 21).

Тема 12. Розвиток економічної науки в першій третині ХХ ст.

Кейнсіанство

«Економічна теорія недосконалої конкуренції» Дж. Робінсон (1933 р.). «Теорія монополістичної конкуренції» Е. Чемберліна (1933 р.). Теорія інноваційного розвитку та підприємництва Й. Шумпетера.

Теорія та економічна програма Дж. М. Кейнса: «Загальна теорія зайнятості, відсотку та грошей» (1936 р.). Критика Кейнсом положень класичної та неокласичної шкіл. Методологія дослідження. Проблема «ефективного попиту»; аналіз споживання, заощаджень та основний психологічний закон; виробничий попит та його закономірності; роль та методи державного економічного регулювання. Сучасне значення теорії Дж. М. Кейнса.

Економічні ідеї некейнсіанства. Моделі економічного зростання Е. Хансена, С. Домара. Теорія економічних циклів Е. Хансена. Модель макроекономічної рівноваги Хікса-Хансена.

Посткейнсіанство. Англійське ліве кейнсіанство (Дж. Робінсон, Н. Кальдор, П. Сраффа). Американське неортодоксальне (монетарне) кейнсіанство (Р. Клауер, А. Лейонхуфвуд, С. Вайнтрауб, Д. Девідсон, Х. Мінські).

Сучасне «нове» кейнсіанство: Дж. Стігліц, Дж. Тейлор.

(Основна література: 1-4. Першоджерела: 6, 14, 18. Додаткова література: 1, 6-11, 13, 14-15, 16-19, 21-24).

Тема 13. Неолібералізм та неоконсерватизм (XX ст.)

Проблема економічної ефективності та соціальної справедливості (Ж. Л. Рюеф, М. Алле, (Паризька школа неолібералізму)).

Обґрунтування ефективності ринкового господарства представниками неоавстрійської школи (Л. фон Мізес, Ф. фон Хайєк).

Ордолібералізм та концепція соціального ринкового господарства представників Фрайбурзької школи: В. Ойкен, В. Репке, А. Рюстов.

Неокласичний синтез: «Економікс» П. Семюелсона, модель Хікса-Хансена, крива Філіпса.

Монетаризм М. Фрідмена.

Теорія економіки пропозиції (А. Лаффер, Р. Мандель).

Теорія раціональних очікувань (Дж. Мут, Т. Сарджент, Р. Лукас).

(Основна література: 1-4. Першоджерела: 10, 12, 13. Додаткова література: 1, 6-11, 13, 14-15, 16-18, 20-23).

Тема 14. Інституціоналізм та неоінституціоналізм (кінець XIX – XX ст.). Теорії трансформації суспільства (друга половина XX ст.)

Ранній інституціоналізм (кінець XIX – перша половина XX ст.): соціально-психологічний інституціоналізм Т. Веблена, соціально-правовий інституціоналізм Дж. Коммонса, емпіричний інституціоналізм В. Мітчелла. Зародження інституціоналізму в Англії (Дж. Гобсон).

Неоінституціоналізм (друга половина XX ст.). Теорія прав власності: специфікація прав власності, зовнішні ефекти (Р. Коуз). Теорія трансакційних витрат (Д. Норт, К. Ерроу, К. Менар тощо). Теорія контрактів. Причини утворення фірми та визначення оптимального її розміру (Р. Коуз, А. Алчіан, Х. Демсец, О. Вільямсон). Теорія суспільного вибору (Дж. Б'юкенен, Г. Таллок, К. Ерроу, М. Олсон). Кліометрія (Р. Фогель, Д. Норт).

Теорії трансформації капіталізму (друга половина XX ст.): «дифузії власності», «управлінської революції», «революції в доходах», «соціального партнерства», «колективного капіталізму» (А. Берлі, А. Арон, С. Кузнец тощо). Характеристика індустріального суспільства в робо-

Методичні рекомендації для групових занять і самостійного вивчення дисципліни «Історія економіки та економічної думки»

тах П. Дракера, Р. Арона, В. Ростоу та інших науковців. Теорія корпорації Дж. Гелбрейта. Концепція постіндустріального суспільства (Д. Белл). «Три хвилі цивілізації» Е. Тоффлера.

(Основна література: 1-4. Першоджерела: 5, 15. Додаткова література: 1, 6-11, 13, 14-15, 16-18, 20-23).

Тема 15. Розвиток економіки України в умовах радянської економічної системи. Радянська економічна думка

Економічні наслідки Першої світової війни для України. Економічна політика в 1918–1919 рр. Воєнний комунізм та його наслідки (1918–1920 рр.). Сутність «нової економічної політики» (1921–1927 рр.). Індустріалізація та колективізація (1928 – 30-ті рр. XX ст.). Економіка західноукраїнських земель в міжвоєнний період.

Наслідки Другої світової війни для населення та господарства. Післявоєнна відбудова економіки. Реформи М. Хрущова. Економічний «застій» у 70-х – першій половині 80-х рр. Сутність «перебудови» економіки 1985–1990 рр.

Становлення економічної думки в 20-х рр. XX ст. Дослідження економічних законів соціалізму в 30-х рр. Теорія сімейно-трудоного господарства О. Чаянова. Теорія циклів, модель економічного росту М. Кондратьєва.

Розвиток економічної науки в 50-90-х рр. Теорія оптимального розподілу ресурсів Л. Канторовича.

(Основна література: 1-4. Додаткова література: 1, 4, 6-11, 13-15, 16-21).

ПИТАННЯ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА ТЕСТИ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ ДЛЯ СТУ- ДЕНТІВ ДЕННОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

**Питання до практичного заняття 1 з тем:
Господарство східних стародавніх країн.**

Зародження економічної думки. Розвиток економіки та економічної думки античних держав.

Розвиток економіки в часи Середньовіччя. Пам'ятки економічної думки часів Середньовіччя.

1. Поясніть, як змінилося господарське життя первісних суспільств під впливом неолітичної революції.

2. Охарактеризуйте структуру господарства та окремі його складові у східних стародавніх країнах (Єгипет, Вавилон, Індія, Китай). Охарактеризуйте відносини власності в цих країнах.

3. Які економічні питання розглядали автори повчань, філософських трактатів у східних стародавніх країнах? Про що сперечалися представники конфуціанства та легізму в Китаї?

4. Опишіть еволюцію господарства Стародавньої Греції та Стародавнього Риму.

5. Які питання організації господарського життя та теоретичні питання розглядали мислителі античних країн? Як уявляли собі ідеальне господарство Платон та Ксенофонт?

6. Охарактеризуйте еволюцію аграрних відносин в період Середньовіччя на прикладі Франкської держави, Київської Русі. Які документи відображають цю еволюцію?

7. Як розвивалися ремісництво, внутрішня та зовнішня торгівля в країнах Європи в період Середньовіччя? Що являли собою середньовічні міста?

8. Поясніть спадковість ідей середньовічних східних авторів в порівнянні із стародавніми.

9. Якими творами представлена економічна думка раннього Середньовіччя (V–IX ст.)? Які економічні проблеми розглядали Ф. Аквінський, Н. Орем, Г. Пліфон?

10. Що являє собою економічна думка часів Київської Русі?

Тести

1. Яка риса найменше властива економікам східних стародавніх країн:

- а) наявність значного державного сектору економіки;
- б) розвинуті товарно-грошові відносини;
- в) використання рабської праці;
- г) наявність общинного землекористування.

2. Основою державної ідеології Стародавнього Китаю став релігійний напрямок:

- а) даосизм;
- б) легізм;
- в) конфуціанство;
- г) моїзм.

3. Реформи афінського політика Солона в VI ст. до н. е. не передбачали:

- а) заборону експорту оливкової олії;
- б) поділ афінських громадян на категорії за майновою ознакою;
- в) скасування селянських боргів, зроблених під заставу землі;
- г) обмеження позичкового відсотку.

4. Хто з авторів Середньовічного Сходу виділив такі стадії розвитку людства, як дикість, примітивізм, цивілізація:

- а) Мійосі Кійоюкі;
- б) Абу Юсуф;
- в) Лі Гоу;
- г) Ібн Хальдун.

5. Яке питання не розглядається в давньоіндійському трактаті «Артхашастра»:

- а) зв'язок між величиною вартості та кількістю праці;
- б) шляхи збільшення державних доходів;
- в) визнання необхідності рабської праці;
- г) необхідність запровадження державної монополії на виробництво солі та заліза.

6. Рабовласницьке суспільство у Стародавньому Римі склалося у період:

- а) імператорський;
- б) республіканський;

- в) царський;
- г) колоніальний.

7. Яка думка не належить Платону:

- а) висока майнова нерівність є корисним для держави явищем;
- б) позики під відсоток мають бути заборонені;
- в) приватна власність є обов'язковою;
- г) розподіл праці підвищує якість виконання обов'язків.

8. Виділення в економічній діяльності економіки та хрематистики було здійснено:

- а) Платоном;
- б) Арістотелем;
- в) Ксенофонтом;
- г) Солоном.

9. Ідея реформи в Стародавньому Римі по наділенню малоземельних та безземельних селян землею належить:

- а) Октавіану Августу;
- б) братам Гракхам;
- в) Марку Тулію Цицерону;
- г) Луцію Анею Сенеці.

10. Давньоримські автори Катон Старший, Колумелла, Варрон висловлювали таку спільну ідею:

- а) використання наукових знань сприяє зростанню прибутковості маєтків;
- б) ремісництво і торгівля мають бути основою економіки держави;
- в) рабська праця є менш вигідною для власника маєтку, ніж праця найманих працівників;
- г) гуманне ставлення до рабів є важливим фактором прибутковості латифундій.

11. Імунітет – це:

- а) сукупність прав феодала;
- б) захист селян від феодалного свавілля;
- в) сукупність прав общин;
- г) право короля наділяти землею за виконання військових функцій.

12. Спадковий наділ частини общинної землі, закріплений у приватну власність общинника, має назву:

- а) бенефіцій;
- б) феоде;
- в) аллоде;
- г) бокленде.

13. Найбільш відомий трактат Ніколи Орема присвячувався:

- а) ролі держави в економіці;
- б) землеробству;
- в) грошам;
- г) ролі релігії в економічних відносинах.

14. За Фомаю Аквінським прибуток є:

- а) неоплаченою працею робітника;
- б) несправедливим доходом купця чи підприємця;
- в) частиною вартості, створеної робітником;
- г) винагородою за ризик купця чи підприємця.

15. Смерди в Київській Русі - це:

- а) вільні селяни;
- б) залежні селяни, які не мають власного господарства;
- в) залежні селяни, які мають власне господарство;
- г) селяни-боржники.

Питання до практичного заняття 2 з тем:

Мануфактурний період розвитку європейських країн в XVI – на початку XVIII ст. Меркантилізм. Фізіократія

1. Поясніть зміст економічних перетворень у XVI – на початку XVIII ст. у Західній Європі на прикладі Нідерландів, Англії, Франції. Як змінювалася соціальна структура в цих країнах, чим характеризується розвиток промисловості, сільського господарства, фінансів, торгівлі?

2. Чим мануфактурний спосіб виробництва відрізняється від цехового?

3. Як відбувалося становлення колоніальної системи? Які країни активно освоювали колоніальні землі?

4. Поясніть сутність процесу первісного нагромадження капіталу.

5. Порівняйте теорію та практику раннього (монетарного) і пізнього (мануфактурного) меркантилізму.

6. У чому полягає національна специфіка англійського, французького, італійського, українського меркантилізму?

7. Проаналізуйте зв'язок вчення фізіократів із станом економіки Франції.

8. Визначте філософське підґрунтя та надайте пояснення ключовим категоріям у вченні фізіократів.

Тести

1. Першою країною, в якій відбулася успішна буржуазна революція, є:

- а) Франція;
- б) Нідерланди;
- в) Англія;
- г) Німеччина.

2. Мануфактура – це підприємство, засноване на:

- а) поділі праці;
- б) примусовій праці;
- в) колективній власності;
- г) механізованому способі виробництва.

3. Для економіки Німеччини у XVI–XVIII ст. було характерно:

- а) сталість феодально-кріпосницьких відносин;
- б) бурхливий розвиток мануфактур;
- в) значний ступінь державного впливу на розвиток сільського господарства;
- г) відсутність централізованих мануфактур.

4. До наслідків Великих географічних відкриттів не можна віднести:

- а) революцію цін в Європі у XVI ст.;
- б) розвиток зовнішньої торгівлі у XVI–XVII ст.;
- в) нестачу золота та срібла для обслуговування товарного обігу у країнах Західної Європи в XVI ст.;
- г) становлення колоніальної системи.

5. Для аграрного перевороту в Англії у XVI–XVII ст. не було характерним:

- а) позбавлення селян особистісних господарств;
- б) огороження земель;
- в) посилення особистісної залежності селян від феодалів;
- г) розвиток великого землеволодіння.

6. Однією з ознак періоду кризи феодалних відносин є:

- а) початок комунальних революцій;
- б) послаблення централізованої влади;
- в) виникнення цехів;
- г) комутація повинностей.

7. Проект скликання загальноєвропейської конференції з метою налагодження грошового обігу в міжнародних масштабах був запропонований:

- а) Б. Даванцаті;
- б) Г. Скарuffі;
- в) А. Сефярра;
- г) А. Дженовезі.

8. Причиною виникнення меркантилізму можна назвати:

- а) розвиток товарної економіки;
- б) інтенсивний процес добування природних металів;
- в) надмірне втручання держави в зовнішньо-економічні відносини між країнами;
- г) посилення політики протекціонізму.

9. Рекомендації більшості меркантилістів стосовно державної політики не включали такої пропозиції, як:

- а) встановити високі мита на імпорт промислових товарів;
- б) заохочувати експорт готової продукції;
- в) розвивати сільське господарство;
- г) регламентувати стандарти якості та умови виробництва продукту.

10. Безпосереднім джерелом багатства, на думку меркантилістів, є:

- а) внутрішня торгівля;
- б) праця;
- в) сільське господарство;
- г) зовнішня торгівля.

11. В якій країні меркантилізм мав назву «кольбертизм»:

- а) Англії;
- б) Франції;
- в) Німеччині;
- г) Шотландії.

12. Яке з тверджень не належить фізіократам:

- а) держава не повинна втручатися в економічне життя країни;
- б) джерелом багатства є виробництво;
- в) перевага повинна надаватися дослідженням сфери обігу;
- г) об'єктом дослідження повинна бути землеробська праця.

13. Які витрати фізіократи відносять до первісних авансів:

- а) на зарплатню робітникам;
- б) на насіння;
- в) на закупівлю худоби;
- г) на корм худобі.

14. На думку Ф. Кене податки мають сплачувати:

- а) ремісники;
- б) землероби;
- в) власники землі;
- г) торговці.

15. Щодо якого питання серед фізіократів не було єдності:

- а) який тип селянського господарства є більш продуктивним;
- б) яка галузь є джерелом чистого продукту;
- в) які галузі є безплідними;
- г) що вважати первісними та щорічними авансами.

Питання до практичного заняття 3 з тем:

Промисловий переворот та його економічні наслідки в європейських країнах. Зародження класичної школи політекономії. Економічна теорія А. Сміта. Розвиток класичної школи політекономії в першій половині XIX ст.

1. Охарактеризуйте сутність промислового перевороту та його вплив на економіку європейських країн.

2. Визначте, за рахунок яких факторів Англія посідає передові позиції в світі під час промислового перевороту.

3. Які особливості здійснення промислового перевороту у Франції, Німеччині, США?

4. В чому полягає новаторство методології В. Петті? Чим його теорія радикально відрізняється від меркантилізму? Яким економічним категоріям надав тлумачення даний автор?

5. Поясніть специфіку трудової теорії вартості П. де Буагільбера. Чому він вважав гроші злом? Які засади розвитку економіки він визначив?

Методичні рекомендації для групових занять і самостійного вивчення дисципліни «Історія економіки та економічної думки»

---

6. В чому суперечності теорії вартості А. Сміта? Які функції грошей він визначає?

7. Розкрийте сутність теорії доходів, капіталу А. Сміта.

8. Яких поглядів на економічну політику держави притримується А. Сміт? Що сприяє зростанню економіки країни, на думку даного науковця?

9. Які погляди на сутність вартості є домінуючими в класичній школі політекономії?

10. Як Д. Рікардо пояснює виникнення ренти? Як пов'язані теорії ренти, прибутку, заробітної плати?

11. Які нові пояснення виникнення та розподілу доходів з'являються у творах Т. Мальтуса, Н. Сеніора, Дж. Мілля, Ж.-Б. Сея, Фр. Бастіа, Г. Кері в порівнянні з теоріями А. Сміта та Д. Рікардо? Теорія якого з названих економістів, з Вашої точки зору, є найбільш ідеологічно нейтральною?

12. Проаналізуйте тлумачення категорії «капітал» у представників класичної школи політекономії першої половини XIX ст.

13. Погляди якого з економістів на можливості криз надвиробництва здаються вам найбільш переконливими і чому?

Тести

1. Після завершення промислового перевороту розвинуті країни вступили в епоху:

- а) первісного накопичення капіталу;
- б) індустріалізації;
- в) мілітаризації;
- г) цивілізації.

2. У період промислового перевороту було створено:

- а) парову машину;
- б) лінію з виробництва, переробки і передачі електроенергії;
- в) перший автомобіль;
- г) першу конвеєрну лінію.

3. Вислів «праця є батьком багатства, а земля – його мати» належить:

- а) Ф. Кене;
- б) А. Сміту;
- в) П. де Буагільберу;
- г) В. Петті.

4. На думку П. де Буагільбера багатство створюється:

- а) у сфері зовнішньої торгівлі;
- б) у сфері внутрішньої торгівлі;
- в) у сфері матеріального виробництва;
- г) завдяки накопиченню дорогоцінних металів в країні будь-яким шляхом.

5. Яке з визначень ренти не належить В. Петті:

- а) різниця між вартістю сільськогосподарських продуктів і витратами виробництва;
- б) частка продукту землі, яка виплачується землевласнику за користування першопочатковими і такими, що не руйнуються, силами ґрунту;
- в) результат неоплаченої праці робітника;
- г) чистий продукт, створений в господарстві дрібного виробника.

6. «Видима рука ринку», за А. Смітом, – це:

- а) дія законів попиту і пропозиції;
- б) економічний егоїзм індивіда;
- в) регулювання державою господарського життя;
- г) економічне шпигунство.

7. На думку А. Сміта, непродуктивною працею є:

- а) праця, що оплачується з доходу;
- б) праця, на купівлю якої витрачається капітал;
- в) праця в сільському господарстві;
- г) праця в торгівлі.

8. На думку Н. Сеніора:

- а) праця і капітал є гарантією достатнього доходу робітників і капіталістів;
- б) праця і капітал є антагоністичними за своєю природою;
- в) праця і капітал – це жертви робітника і капіталіста;
- г) праця і капітал є витратами виробництва, що визначають остаточну ціну товару.

9. Яке з наведених тверджень суперечить поглядам Д. Рікардо:

- а) необхідно створити умови розвитку вільного підприємництва;
- б) слід відмінити «хлібні закони»;
- в) треба підтримувати процес лібералізації економіки;
- г) потрібно дотримуватися політики протекціонізму.

10. До законів ринку Сея не відноситься такий:

- а) стимулювання попиту з боку держави призводить до збільшення прибутковості ринку;
- б) чим більше виробників, тим більше споживачів, тим прибутковіше ринок;
- в) виробникам вигідний взаєморозвиток;
- г) імпорт стимулює обмін.

11. Сутність теорії гармонії інтересів Г. Кері полягає в такому:

- а) гармонію забезпечує розподіл, що здійснюється на основі традицій;
- б) гармонію забезпечує рівний розподіл виробленого продукту;
- в) гармонію забезпечує розподіл, який враховує граничний внесок у виробництво кожного з факторів;
- г) гармонію забезпечує розподіл, який враховує внесок кожного фактору у виробництво.

12. Хто наполягав на існуванні «третіх осіб» в теорії криз надвиробництва:

- а) Ж. Б. Сей;
- б) Д. Рікардо;
- в) Т. Мальтус;
- г) К. Сен-Сімон.

13. Обґрунтування диференційної ренти на основі закону спадної родючості землі належить:

- а) А. Сміту та Д. Рікардо;
- б) Ж.-Б. Сею та Д. Рікардо;
- в) Д. Рікардо та Г. Кері;
- г) Д. Рікардо та Т. Мальтусу.

14. Г. Кері був противником:

- а) теорії гармонії інтересів;
- б) теорії народонаселення;
- в) закону збільшення частки робітників в національному продукті;
- г) капіталістичного устрою.

15. На думку Дж. С. Мілля, факторами виробництва є:

- а) праця, капітал;
- б) праця, гроші, природні ресурси;
- в) праця, капітал, природні ресурси, підприємницькі здібності;
- г) праця, природні ресурси, капітал.

**Питання до практичного заняття 4 з тем:
Критичний напрям політекономії (кінець XVIII – перша половина
XIX ст.). Економічна теорія марксизму (XIX ст.)**

1. В чому полягає критика капіталізму з боку представників дрібнобуржуазної економічної думки (С. Сімонді, П.-Ж. Прудон, К. Родбертус)?

2. Доведіть оригінальність теорій вартості С. Сімонді, П.-Ж. Прудона, К. Родбертуса. Як дані автори розподіляють доходи на трудові та нетрудові?

3. Які реформи капіталістичних відносин пропонували представники дрібнобуржуазної економічної думки?

4. Визначте раціональні та утопічні ідеї в творах соціалістів-утопістів (К. Сен-Сімон, Ш. Фур'є, Р. Оуен).

5. Охарактеризуйте формаційний підхід К. Маркса. Які підходи до періодизації розвитку людства існували до розробки формаційного?

6. Визначте зміст теорії доданої вартості К. Маркса. Чи вдалося йому вирішити проблеми, з якими зіштовхнувся Д. Рікардо при розробці теорії вартості? Як у Маркса співвідносяться вартість і ціна?

7. Як К.Маркс визначає капітал? Як капітал співвідноситься з грошима? Які підходи щодо класифікації капіталу запропонував даний автор та які тенденції зміни структури капіталу в умовах капіталізму визначив?

8. Розкрийте зміст марксистської теорії доходів.

9. Охарактеризуйте соціалістичний устрій за К. Марксом.

Тести

1. Предметом політекономії С. Сімонді вважає:

- а) природу багатства, способи його створення, порядок розподілу та феномени зникнення;
- б) матеріальний добробут людей, який залежить від держави;
- в) економічну поведінку людини;
- г) природу виробництва та розподілу багатства.

2. На думку С. Сімонді, П.-Ж. Прудона ідеальним є економічний устрій, в якому:

- а) переважають великі монополістичні об'єднання;
- б) переважають великі власники капіталу;
- в) дрібні власники займаються дрібним виробництвом;
- г) немає приватної власності.

3. Яка за наведених реформ не належить С. Сімонді:

- а) обмеження тривалості робочого дня;
- б) встановлення мінімальної зарплати;
- в) забезпечення участі робітників у прибутку підприємства;
- г) лібералізація податкової системи.

4. К. Родбертус зробив внесок в розвиток теорії:

- а) абсолютної ренти;
- б) диференційної ренти;
- в) абсолютної та диференційної ренти;
- г) взагалі не розглядав проблему ренти.

5. З точки зору П.-Ж. Прудона основним нетрудовим доходом є:

- а) абсолютна земельна рента;
- б) прибуток;
- в) диференційна земельна рента;
- г) позичковий відсоток.

6. Народний банк, на думку П.-Ж. Прудона, мав сприяти:

- а) підвищенню ділової активності;
- б) збільшенню капіталовкладень в економіку;
- в) підвищенню конкуренції між товаровиробниками;
- г) забезпеченню еквівалентності обміну товарів.

7. Пріоритетна роль в управлінні суспільством, за К. Сен-Сімоном, належить:

- а) робітникам;
- б) капіталістам;
- в) підприємцям;
- г) науковцям.

8. За Ш. Фур'є ідеальне суспільство не включає такої характеристики як:

- а) відсутність приватної власності;
- б) відсутність поділу праці;
- в) відсутність конкуренції;
- г) відсутність зрівняльного розподілу.

9. За уявленнями К. Сен-Сімона щодо майбутнього суспільства, розподіл має здійснюватися:

- а) за потребами;

- б) за трудовим внеском;
- в) за працею та вкладеним капіталом;
- г) на зрівняльній основі.

10. Сутність експерименту Р. Оуена в графстві Нью-Ленарк полягала в тому, що він:

- а) наскільки це було можливо, механізував виробництво та звільнив більшість робітників;
- б) подовжив тривалість робочого дня;
- в) регулярно звільняв працівників та наймав нових;
- г) намагався вирішити соціальні проблеми робітників.

11. За К. Марксом, на ступінь експлуатації робочої сили вказує показник:

- а) співвідношення змінного капіталу та доданої вартості;
- б) співвідношення доданої вартості і суми постійного та змінного капіталу;
- в) величина доданої вартості;
- г) норма доданої вартості.

12. За рахунок якого фактору виробництва збільшується, за К. Марксом, капітал:

- а) засобів виробництва;
- б) засобів праці;
- в) предметів праці;
- г) робочої сили.

13. На думку К. Маркса, наслідком процесу капіталістичного нагромадження є:

- а) підвищення реальної зарплатні;
- б) зміна органічної будови капіталу на користь змінної частини;
- в) збільшення безробіття;
- г) збільшення складових органічної будови капіталу на однаковий відсоток.

14. К. Маркс визначав капітал як:

- а) засоби виробництва;
- б) вартість, що самозростає;
- в) гроші в обігу;
- г) сукупний дохід.

15. На думку К. Маркса, конкретна праця створює:

- а) додану вартість;
- б) споживчу вартість;
- в) прибуток;
- г) вартість.

Питання до практичного заняття 5 з тем:

Характеристика світового господарства в другій половині XIX – на початку XX ст. Маржиналізм та становлення неокласичної традиції в економічній теорії (друга половина XIX ст.). Національна політекономія в Німеччині (перша половина XIX ст.). Історична школа в Німеччині (друга половина XIX ст. – початок XX ст.). Розвиток економічної думки в роботах українських вчених (XIX – початок XX ст.)

1. Назвіть технологічні винаходи та відповідні галузі, які отримали поштовх до розвитку підчас другої технологічної революції. Як змінилася структура національних господарств провідних країн світу?

2. Які стимули та перешкоди створювали англійській економіці колонії? Які ознаки свідчать про її відставання в розвитку? Які ознаки є свідченнями на користь збереження могутності економіки Англії?

3. Проаналізуйте передумови успішного розвитку економіки США.

4. Визначте фактори промислового піднесення Німеччини. Як в економіці даної країни співвідносилися темпи розвитку важкої та легкої промисловості?

5. Які галузі відігравали ключову роль в економіці Франції? Визначте причини відносної відсталості господарства даної країни.

6. Сформулюйте закономірності, виведені піонерами маржинального аналізу. Які з цих закономірностей пізніше були запропоновані представниками австрійської та інших шкіл маржиналізму?

7. Які класифікації благ, види корисності запропонували представники маржиналізму?

8. Поясніть сутність теорії цінності австрійської школи та новаторство А. Маршалла у вирішенні проблеми визначення ціни.

9. Проаналізуйте теорії розподілу доходів представників маржиналізму.

10. Охарактеризуйте внесок представників маржиналізму в теорію суспільного добробуту.

11. Проаналізуйте на прикладі дію закону спадної граничної продуктивності.

12. Визначте умови економічного розвитку Німеччини, запропоновані представниками Нової історичної школи. Поясніть внесок останніх в розвиток економічної теорії.

13. Проаналізуйте теорії вартості та розподілу М. Туган-Барановського. Визначте причини економічних циклів згідно з поглядами науковця. Який соціально-економічний устрій вважав оптимальним М. Туган-Барановський?

14. Охарактеризуйте внесок Є. Слуцького в розвиток маржинальної економічної теорії.

Тести

1. Наприкінці XIX ст. в Англії:

- а) збереглися найшвидші темпи зростання продуктивності праці у Європі;
- б) зросла частка земель, залучених до сільськогосподарського виробництва;
- в) відбувся занепад суднобудування;
- г) доходність від капіталовкладень була меншою, ніж від капіталовкладень в економіку колоній.

2. Фабрики, що виникли в XIX ст., відрізнялися від мануфактур тим, що:

- а) на фабриці мав місце поділ праці;
- б) в мануфактурах використовувалася лише ручна праця;
- в) на фабриці використовувалася наймана праця;
- г) на фабриці в більшій мірі використовувалася механізована праця.

3. ФРС у США була створена:

- а) у середині XIX ст.;
- б) наприкінці XIX ст.;
- в) на початку XX ст.;
- г) після Першої світової війни.

4. Перед Першою світовою війною в Німеччині, на відміну від Англії:

- а) розвивалася металургійна промисловість;
- б) не існувало універсальних банків;
- в) знизилися обсяги видобутку кам'яного вугілля;
- г) існувала розвинута система спеціальної освіти.

5. Одним з проявів другої технологічної революції є:

- а) винахід парового двигуна;
- б) початок будівництва залізниць;
- в) зародження машинобудування;
- г) будівництво теплоелектростанцій.

6. Ж. Дюпюї обґрунтував:

- а) передумови максимізації прибутку в умовах досконалої конкуренції;
- б) концепцію цінового надлишку;
- в) закон спадної граничної корисності;
- г) умови досягнення оптимальної структури споживання.

7. Чим визначається, за Дж. Кларком, зарплатня:

- а) граничною продуктивністю праці робітника;
- б) вартістю робочої сили;
- в) вартістю засобів існування робітника;
- г) попитом на працю і пропозицією праці.

8. На основі «теорії чекання» Є. Бем-Баверк обґрунтовує:

- а) виникнення вартості;
- б) виникнення прибутку на капітал;
- в) виникнення зарплатні;
- г) виникнення ренти.

9. А. Маршалл визначив, що ціна пропозиції залежить від:

- а) величини попиту;
- б) корисності товарів;
- в) витрат виробництва;
- г) уявлень споживачів про ціну.

10. Представники Нової історичної школи в Німеччині вважали, що:

- а) за допомогою профспілок працівники можуть вирішити більшість соціально-економічних проблем;
- б) соціально-економічні проблеми в Німеччині мають призвести до соціалістичної революції;
- в) класова боротьба є необхідною умовою економічного прогресу;
- г) державне регулювання економіки перешкоджає її розвитку.

11. Ідеологія дворянського лібералізму в пореформений період в Україні не включає такої позиції, як:

- а) обов'язковість панщини в економічних відносинах між селянами та поміщиками;
- б) заміна абсолютної монархії на конституційну;
- в) наділення селян землею, за обробку якої вони мають сплачувати поміщику;
- г) необхідність розвитку промисловості капіталістичним шляхом.

12. Ідея, у відповідності до якої соціалізм є найкращим способом використання сил природи для задоволення людських потреб, належить:

- а) М. Драгоманову;
- б) С. Подолинському;
- в) І. Франку;
- г) В. Навроцькому.

13. М. Туган-Барановський вважається засновником:

- а) технологічної теорії циклів;
- б) грошової теорії циклів;
- в) інвестиційної теорії циклів;
- г) виробничої теорії циклів.

14. З точки зору М.Туган-Барановського, капіталістичне господарство:

- а) є неорганізованим та антагоністичним;
- б) є гармонійним;
- в) заперечує можливість забезпечення робітникам гідної оплати праці;
- г) виключає можливість утворення кооперативів.

15. Український економіст Є. Слуцький, як представник математичної школи, обґрунтував:

- а) залежність вартості від витрат праці;
- б) залежність ціни на один товар від зміни ціни на інший товар;
- в) залежність економічних циклів від динаміки інвестицій;
- г) залежність розвитку економіки від інституційних чинників.

Питання до практичного заняття 6 з тем:

Світове господарство між двома світовими війнами. Розвиток світової економіки в другій половині ХХ ст.

1. Проаналізуйте загальні наслідки Першої світової війни для країн-учасниць.
2. Охарактеризуйте розвиток відносин між Німеччиною та іншими країнами відповідно до умов Версальської угоди, планів Дауеса та Юнга.
3. Порівняйте особливості виходу з післявоєнної кризи Великої Британії, Франції, Німеччини.
4. Охарактеризуйте економічний розвиток США протягом десятиліття після завершення Першої світової війни.
5. Визначте причини, ознаки Великої депресії. Проаналізуйте ефективність «Нового курсу» Ф. Рузвельта. Поясніть вплив Великої депресії на економіку європейських країн. Охарактеризуйте роль державної економічної політики в подоланні її наслідків.
6. Охарактеризуйте політику країн Європи та Японії, спрямовану на відновлення економік по завершенню Другої світової війни.
7. Проаналізуйте вплив плану Дж. Маршалла на стан економіки США та Європи, плану Доджа-Маккартура – на розвиток економіки Японії.
8. Охарактеризуйте вплив НТР на економіку розвинутих країн в другій половині ХХ ст..
9. Як протягом другої половини ХХ ст. змінювалися пріоритети державної економічної політики в окремих країнах Європи, в Японії, США?
10. Визначте фактори економічного прориву «нових індустріальних країн».
11. Охарактеризуйте ринкові економічні реформи в Китаї та їх сучасні наслідки.

Тести

1. Світова економічна криза 1929–1933 рр. почалася з:

- а) спаду торгівлі;
- б) різкого падіння цін на акції на Нью-Йоркській фондовій біржі;
- в) зростання безробіття в США;
- г) знецінення американської валюти.

2. В США на фоні економічного зростання в 1923–1929 рр. фінансові труднощі переживали такі галузі, як:

- а) автомобільна, електротехнічна;

- б) суднобудування, вугільна промисловість;
- в) електротехнічна, хімічна;
- г) хімічна, радіотехнічна.

3. Версальським мирним договором 1919 р. не було передбачено:

- а) демілітаризацію Німеччини;
- б) передачу Англії Німеччиною Ельзасу та Лотарингії;
- в) втрату Німеччиною колоній в Азії та Африці;
- г) конфіскацію в Німеччині готової продукції у рахунок сплати репарацій.

4. Планом Дауеса не було передбачено:

- а) сплату Німеччиною репарацій виключно за рахунок прибутку залізниць;
- б) отримання Німеччиною позик;
- в) участь Німеччини у міжнародних картелях;
- г) припинення окупації Рурського басейну.

5. У Великій Британії політика виходу із світової економічної кризи 1929-1933 рр. передбачала:

- а) реалізацію принципів фрітрейдерства;
- б) зменшення податків;
- в) збільшення витрат на фінансування громадських робіт;
- г) девальвацію фунта стерлінгів.

6. Розробка та прийняття «Кодексів чесної конкуренції» є складовою:

- а) «Нового курсу» Ф. Рузвельта;
- б) економічної політики Народного фронту Л. Блюма;
- в) антикризових заходів Дж. Мея;
- г) плану Юнга.

7. Яка реформа не здійснювалася під час реалізації в Японії плану Доджа-Маккартура:

- а) земельна реформа, що передбачала ліквідацію приватних селянських господарств;
- б) конституційна реформа;
- в) податкова реформа, що передбачала підвищення податків на індивідуальні доходи;

Методичні рекомендації для групових занять і самостійного вивчення дисципліни «Історія економіки та економічної думки»

г) бюджетна реформа, що передбачала врівноваження доходів та витрат.

8. План повосенного відновлення Європи Дж. Маршалла передбачав:

- а) збільшення митних тарифів;
- б) посилення державного регулювання економіки;
- в) перерозподіл колоній;
- г) запровадження принципів торговельної політики країн-учасниць.

9. Що з запропонованого не відноситься до заходів, вжитих Л. Ерхардом для виведення економіки ФРН з післявоєнної кризи:

- а) відновлення вільного ціноутворення;
- б) відміна нормування споживання;
- в) прийняття закону проти монополізації виробництва;
- г) відміна пільгового оподаткування та кредитування виробництва.

10. Із приходом до влади уряду В. Черчилля у 1951 р. було розпочато:

- а) націоналізацію Англійського банку;
- б) проведення антимонопольної політики;
- в) боротьбу з енергетичною кризою;
- г) денационалізацію промисловості.

11. Соціальне ринкове господарство не передбачає:

- а) відсутність конкуренції;
- б) наявність державної та приватної власності;
- в) узгодження інтересів праці та капіталу;
- г) досягнення соціальної згоди.

12. Одним з наукових досягнень другого етапу НТР є:

- а) верстати з числовим програмним управлінням;
- б) транзистори;
- в) мікропроцесори;
- г) супутники зв'язку.

13. Який принцип найкраще відображає сутність ринкових реформ в Китаї:

- а) поєднання державного, приватного і міжнародного бізнесу;
- б) забезпечення зростання економіки за рахунок внутрішніх інвестицій;

- в) розвиток сільського господарства та промисловості на основі приватної власності;
- г) лібералізація ціноутворення.

14. Одним з наслідків нафтових шоків 70-х років ХХ ст. було:

- а) посилення державного втручання в економіку у розвинутих країнах;
- б) скорочення сукупної пропозиції в розвинутих країнах світу;
- в) загострення проблеми безробіття на фоні дефляції;
- г) криза надвиробництва у країнах Західної Європи.

15. Що з перерахованого не відноситься до пріоритетів неоконсерватизму в економічній політиці:

- а) розширення вільного підприємництва;
- б) зниження податків;
- в) розширення соціальних програм;
- г) стимулювання конкуренції.

Питання до практичного заняття 7 з тем:

Розвиток економічної науки в першій третині ХХ ст.. Кейнсіанство. Неолібералізм та неоконсерватизм (ХХ ст.).

Інституціоналізм та неоінституціоналізм (кінець ХІХ – ХХ ст.).

Теорії трансформації суспільства (друга половина ХХ ст.)

1. Порівняйте теорії монополістичної конкуренції Е. Чемберліна та недосконалої конкуренції Дж. Робінсон.

2. Проаналізуйте погляди Й. Шумпетера на циклічність економічного розвитку. Визначте роль інновацій та підприємництва в розвитку ринкової економічної системи.

3. Охарактеризуйте методологію дослідження Дж. М. Кейнса. Визначте напрямки критики Дж. М. Кейнсом поглядів класичної та неокласичної шкіл. Охарактеризуйте проблему неефективного попиту та шляхи її вирішення в «Загальній теорії зайнятості, відсотку і грошей». Визначте рекомендації Дж. М. Кейнса щодо державного регулювання економіки в умовах спаду.

4. Визначте причини економічних циклів та засоби забезпечення економічного зростання з точки зору неокейнсіанців.

5. Які погляди представників посткейнсіанства суперечать теорії Дж. М. Кейнса, а які розвивають та доповнюють її? Визначте проблематику досліджень та ключові висновки представників сучасного кейнсіанства.

Методичні рекомендації для групових занять і самостійного вивчення дисципліни «Історія економіки та економічної думки»

---

6. Визначте відмінності соціального ринкового господарства від вільного ринку відповідно до поглядів науковців фрайбурзької школи.

7. Які наслідки державного втручання в економіку визначають представники монетаризму, економіки пропозиції, школи раціональних очікувань?

8. Що ранні інституціоналісти називають інститутами і як обґрунтовують їх роль в економічному житті?

9. Розкрийте сутність теорій трансакційних витрат, прав власності, фірми.

Тести

1. Якою причиною, на думку Дж. М. Кейнса, пояснюється існування безробіття:

- а) висока заробітна платня;
- б) надлишок робочої сили;
- в) нестача ефективного попиту;
- г) діяльність профспілок.

2. Сутність психологічного закону Дж. М. Кейнса полягає в тому, що:

- а) темп приросту споживання менший за темп приросту доходів;
- б) темп приросту заощаджень є меншим за темп приросту доходів;
- в) споживання та заощадження зростають такими ж темпами, як і доходи;
- г) лише частина заощаджених коштів зберігається у фінансово-кредитних установах.

3. Виберіть правильне визначення мультиплікатора:

- а) відношення приросту інвестицій до приросту доходів;
- б) відношення приросту доходів до приросту інвестицій;
- в) добуток приросту доходу і приросту інвестицій.
- Г) відношення обсягу доходів до обсягу інвестицій.

4. За Й. Шумпетером, ключовим фактором циклічності економічного розвитку є:

- а) періодичність впровадження інновацій;
- б) коливання грошової маси;
- в) коливання сукупного попиту;
- г) динаміка заощаджень.

5. За М. Фрідменом, темп зростання грошової маси має дорівнювати:

- а) темпу росту рівня цін;

- б) темпу росту відсоткової ставки;
- в) темпу росту ВВП;
- г) темпу росту швидкості обороту коштів.

6. Крива А. Лаффера зазвичай використовується для доведення основних положень:

- а) теорії економіки пропозиції;
- б) кейнсіанської теорії;
- в) монетаризму;
- г) теорії раціональних очікувань.

7. Однією з ключових теорій нового кейнсіанства є:

- а) теорія соціального ринкового господарства;
- б) теорія монетарного регулювання економіки;
- в) інвестиційна теорія циклів;
- г) теорія асиметричності інформації.

8. В моделі економічного росту Р. Харрода:

- а) темп економічного росту є прямо пропорційним до частки заощаджень в національному доході;
- б) гарантованим є темп росту за умови повного використання ресурсів;
- в) природним є темп росту за умови повного використання заощаджень, але наявності безробіття;
- г) темп економічного росту є прямо пропорційним до коефіцієнту капіталомісткості.

9. У відповідності до поглядів представників теорії суспільного вибору:

- а) державне втручання є необхідним через «фіаско ринку»;
- б) прийняття державою раціональних рішень завжди забезпечує рівність граничних доходів та витрат різних прошарків суспільства;
- в) політики зацікавлені у прийнятті рішень з позитивним довгостроковим ефектом;
- г) «парадокс голосування» є прикладом «фіаско держави».

10. У відповідності до теореми Р. Коуза:

- а) повна специфікація прав власності – одна з умов рівності граничних приватних та граничних суспільних витрат;
- б) первинний розподіл прав власності має вплив на кінцевий обсяг виробництва;

Методичні рекомендації для групових занять і самостійного вивчення дисципліни «Історія економіки та економічної думки»

в) право власності на ресурс буде передано найбільш ефективному власнику за будь-якого рівня трансакційних витрат;

г) інтерналізація зовнішніх ефектів має здійснюватися за допомогою податків та субсидій.

11. Теорія суспільного вибору – це теорія, яка вивчає:

а) проблеми еволюції суспільства;

б) способи та методи підвищення суспільного добробуту;

в) способи та методи, за допомогою яких люди використовують урядові заклади у власних інтересах;

г) способи та методи досягнення соціально справедливого суспільства.

12. Трансакційні витрати – це витрати, які:

а) включаються до ціни товару;

б) завжди перекладаються на одного з учасників обміну;

в) перешкоджають Парето-оптимальному розподілу ресурсів;

г) є позитивними за умови досконалої конкуренції.

13. Ключовим фактором, що сприяв подоланню «неминучих суперечностей капіталізму» в ХХ ст., з точки зору П. Друкера, є:

а) революції в продуктивності праці та управлінні;

б) збільшення міжнародних інвестицій;

в) вдосконалення інструментів державної соціально-економічної політики;

г) запровадження більш справедливого розподілу ВВП.

14. Головною структурою, що впливає на прийняття управлінських рішень в межах корпорації, Дж. Гейлбрейт називає:

а) владну структуру;

б) інфраструктуру;

в) техноструктуру;

г) соціальну структуру.

15. За Д. Беллом, в постіндустріальному суспільстві:

а) основним критерієм суспільного стану є професіоналізм;

б) владні повноваження належать технократії;

в) основним виробничим ресурсом є енергія;

г) знання є товаром.

СИСТЕМА РЕЙТИНГОВОЇ ОЦІНКИ ЗНАТЬ СТУДЕНТІВ ДЕННОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

Форма контролю	Максимальна оцінка одиниці контролю	Кількість заходів	Сума балів
Усні відповіді на практичних заняттях	4	9	36
Самостійні роботи	3	4	12
Тестування	6	2	12
Екзамен	40	1	40
Загалом за семестр			100

Критерії оцінювання роботи студентів денної форми навчання

Форма контролю	Оцінка (кількість балів)	Критерії оцінки
Усні відповіді на практичних заняттях	4	Студент активно працює протягом заняття, демонструє підготовку за всіма питаннями, самостійно та лаконічно формулює правильні відповіді на питання, надає влучні оціночні судження.
	2-3	Студент працює протягом заняття, демонструє підготовку за більшістю питань, формулює відповіді на питання з використанням джерел інформації, намагається надати оціночні судження.
	1	Студент надає короткі доповнення до відповідей інших.
	0	Студент не відповідає.
Самостійні роботи на практичних заняттях	3	Відповідь на питання правильна, повна, логічна, самостійно сформульована.
	2	Відповідь на питання неповна чи частково неправильна.
	1	Відповідь на питання неповна, переважно неправильна.
	0	Відповідь відсутня.
Тестування	0-6	Кількість балів рахується, виходячи з кількості правильних відповідей.

Методичні рекомендації для групових занять і самостійного вивчення дисципліни «Історія економіки та економічної думки»

Екзамен (4 питання)	10 балів за відповідь на питання	Відповідь правильна, повна, логічна. Студент демонструє знання матеріалу, характеризує процеси та явища в потрібний період часу та розуміє взаємозв'язки між ними, знає представників, ідеї економічних шкіл, спроможний порівняти та проаналізувати їх.
	7-9	Відповідь переважно правильна, логічна, але неповна. Студент демонструє знання більшої частини матеріалу, характеризує процеси та явища в потрібний період часу з незначними помилками, знає представників, ідеї економічних шкіл, спроможний викласти та порівняти їх.
	4-6	Відповідь частково правильна, неповна. Студент демонструє знання більшої частини матеріалу, але характеризує процеси та явища в потрібний період часу з помилками, знає деяких представників, окремі ідеї економічних шкіл, спроможний викласти їх.
	1-3	Відповідь наявна, але переважно помилкова, неповна, занадто загальна. Студент не продемонстрував знання матеріалу, вміння характеризувати процеси та явища в потрібний період часу, розуміння взаємозв'язків між ними, знання представників, ідей економічних шкіл.
	0	Відповідь відсутня.

ІНДИВІДУАЛЬНА ПИСЬМОВА РОБОТА СТУДЕНТІВ ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

Вимоги до виконання

Студенти заочної форми навчання самостійно виконують індивідуальну письмову роботу, варіант якої обирається відповідно до номеру у списку групи. Робота має відповідати вимогам, викладеним нижче.

Вимоги до оформлення.

Перший аркуш роботи – титульний, де має бути зазначено назви навчального закладу, кафедри, дисципліни, вказано прізвища та ім'я по-батькові студента та викладача, що перевіряє роботу. Другий аркуш має містити зміст роботи. З третього починається викладення відповідей на питання.

Текст має бути набраний 12 кеглем, шрифтом Times New Roman, 1,5 інтервали, із вирівнюванням на ширину сторінки. Параметри сторінки: верхній та нижній берег – 20 мм, лівий – 25 мм, правий – 10 мм. Сторінки мають бути пронумеровані. Обов'язковою є розбивка тексту на абзаци.

Вимоги до змісту

Орієнтовний обсяг відповіді на кожне питання – 3-4 сторінки, хоча (в розумних межах) фактичний обсяг може бути і більше, і менше за рекомендований. Для підготовки відповіді необхідно використати кілька літературних джерел. Студент має співставити інформацію і визначити найкращі для відповіді зміст та обсяг. З обережністю слід використовувати інформацію з інтернету. Цілком припустимим є використання підручників, статей з періодичних видань, що викладені в інтернеті, але текст, що подається без зазначення автора, або матеріал з рефератів використовувати в роботі не рекомендується.

Посилання на використані для відповіді літературні джерела є обов'язковими! Повний їх список має бути представлений на останньому аркуші роботи. Посилання надаються в квадратних дужках, де зазначається номер джерела у відповідності до списку та сторінка. Наприклад: [5, с.12].

Найкращим варіантом є викладення відповіді своїми словами, спираючись на прочитане. Якщо точки зору різних авторів на предмет дослідження не співпадають, потрібно їх порівняти та проаналізувати відмінності. Якщо питання є дискусійним, заохочується висловлення власної думки.

При викладанні відповіді уникайте зайвої інформації. Якщо згідно з питанням необхідно пояснити сутність прибутку з точки зору представників класичної школи політекономії, не потрібно викладати їх розу-

Методичні рекомендації для групових занять і самостійного вивчення дисципліни «Історія економіки та економічної думки»

міння ренти. Структура та зміст відповіді мають чітко відповідати структурі та змісту питання. Розібратися з тим, який саме матеріал необхідно подати у відповіді – це перший і, іноді, найскладніший крок при виконанні завдання.

Завдання

Варіант 1

1. Визначте ознаки та соціально-економічні наслідки промислової революції в Англії та Франції у XVIII – на початку XIX ст. Які передумови склалися для неї в англійській економіці? Чому промисловий переворот у Франції відбувався пізніше і більш повільно?

2. Визначте фактори зростання економіки Української Радянської Соціалістичної Республіки в 50–60-ті рр. XX ст. Як вплинув на структуру українського господарства перший етап НТР? Чи змінювалися принципи державного управління економікою в зазначений період часу?

3. Перелічіть представників фізіократії. Чому ця школа виникла саме у Франції, а її ідеї набули значної популярності в межах даної держави? Розкрийте зміст «вчення про природний порядок» та «вчення про чистий продукт». Чи можна дані теорії назвати ключовими аспектами теорії фізіократів? Оцініть їх з точки зору прихильника меркантилізму.

4. Які причини циклічності економічного розвитку визначив Дж. М. Кейнс? Яке тлумачення причин економічних циклів запропонували представники неоліберальної економічної теорії? Проаналізуйте ключові відмінності кейнсіанських та неоліберальних рецептів щодо запобігання та подолання економічних спадів.

Варіант 2

1. Порівняйте розвиток внутрішньої торгівлі в країнах Стародавнього Сходу та античних державах. Чи використовувалися для її здійснення гроші, якщо так – то які саме? Що являла собою зовнішньоекономічна діяльність стародавніх країн і в якій мірі вона підлягала державному регулюванню?

2. Визначте причини відносної відсталості французького сільського господарства у XVIII – XIX ст. Порівняйте розвиток аграрних відносин в Англії і Франції в цей період часу. Коли відбулося перетворення даних держав на індустріально-аграрні?

3. Порівняйте тлумачення прибутку А. Сміта, Д. Рікардо, Н. Сеніора, Ж-Б. Сея, Дж. С. Мілля. З якими суперечностями зіштовхнулися науковці при визначенні прибутку? Наскільки узгодженими були

погляди даних представників класичної школи на сутність заробітної плати?

4. Визначте, які фактори сприяли зародженню системи національної політекономії в Німеччині. Як пов'язані національна політекономія та німецька історична школа? Порівняйте ключові висновки та пропозиції представників класичної школи політекономії та німецької національної політекономії.

Варіант 3

1. Як співвідносилися в структурі господарства стародавніх країн сільське господарство та ремісництво? Які види сільськогосподарської та ремісничої діяльності були найбільш поширені в таких стародавніх державах, як Єгипет, Китай, Греція та Рим? Які знаряддя праці використовувалися ремісниками? Який соціальний статус мали ремісники у вищезгаданих країнах?

2. Проаналізуйте колоніальну політику європейських країн з часів Великих географічних відкриттів до початку XX ст. Визначте країни з найбільшою кількістю колоніальних володінь в період зародження мануфактурного виробництва та становлення монополістичного капіталізму. Як трансформувалися взаємовідносини метрополій з колоніями протягом даного періоду часу?

3. Як представники класичної школи політекономії (А. Сміт, Д. Рікардо, Ф. Бастіа, Ж.-Б. Сей) тлумачили категорію «капітал»? Порівняйте їх визначення. Які види капіталу було розглянуто? Чи змінилося розуміння сутності капіталу у представників австрійської школи маржиналізму в порівнянні з класичною школою політекономії?

4. Проаналізуйте теорію ефективного попиту Дж. М. Кейнса. Які закономірності щодо динаміки споживання, заощаджень та інвестицій виявив науковець? Які методи державного впливу на сукупний попит рекомендував Дж. М. Кейнс для виведення економіки із стану кризи?

Варіант 4

1. Визначте економічні причини колонізації, що проводилася Стародавньою Грецією. Які міста були засновані колоністами на території сучасної України? Визначте риси господарства даних міст. Охарактеризуйте взаємовідносини між колоніями та метрополією.

2. Охарактеризуйте вплив Версальської угоди (1919 р.) на економіку країн-учасниць. Чому і яким чином деякі її пункти були переглянуті в планах Дауеса та Юнга? За який час Англія, Франція, Німеччина подолали післявоєнну кризу і як змінилася структура їх господарства в перше десятиліття після завершення Першої світової війни?

Методичні рекомендації для групових занять і самостійного вивчення дисципліни «Історія економіки та економічної думки»

---

3. Проаналізуйте перспективи розвитку капіталістичної системи за Д. Рікардо та Дж. С. Міллем, виходячи з поглядів даних авторів на проблему розподілу. Визначте можливості та цілі еволюції капіталізму відповідно до теорії Дж. С. Мілля. Грунтуючись на поглядах представників теорії трансформації капіталізму II пол. XX ст. (А. Берлі, П. Дракер, Г. Мінз, Дж. Гейлбрейт тощо) проаналізуйте, як змінилося уявлення науковців про ознаки та причини трансформації капіталістичного устрою в другій половині XX ст. в порівнянні з поглядами науковців середини XIX ст.

4. Поясніть зв'язок між роботами представників нової історичної школи в Німеччині та їх попередників (В. Рошера, Б. Гільдебранда, К. Кніса). Які тенденції розвитку німецької економіки останньої третини XIX ст. висвітлили науковці? Як ідеї нової історичної школи співвідносилися з марксизмом? Чи справедливо нову історичну школу визначають як теоретичне джерело інституціоналізму?

Варіант 5

1. Надайте характеристику відносинам земельної власності в східних стародавніх країнах. Яку роль в структурі форм власності відіграла приватна власність на землю? Наведіть приклади найбільш значимих в історії окремих країн реформ відносин в сфері земельної власності (в стародавні часи).

2. Охарактеризуйте структуру українського господарства на початку XX ст. Позитивний чи негативний вплив на стан аграрної сфери мали реформи П. А. Столипіна?

3. Як представники класичної школи політекономії, починаючи з її засновників В. Петті та П. Бугагільбера, тлумачили сутність грошей? Які їх функції та роль у здійсненні економічних процесів було визначено? Що являє собою кількісна теорія грошей та хто є її автором?

4. Проаналізуйте моделі економічного зростання Р. Харрода та Є. Домара. Які причини циклічності економічного розвитку визначають дані науковці? Охарактеризуйте умови економічного зростання, викладені в теорії Дж. Робінсон.

Варіант 6

1. Порівняйте східну та античну форми рабовласництва. Яку роль відіграла рабська праця в господарстві східних та античних стародавніх держав? Порівняйте соціальну структуру Стародавнього Вавилону, Стародавньої Індії та Стародавнього Риму.

2. Визначте економічні наслідки Першої світової війни для України. Порівняйте економічні реформи, які намагалися здійснити Україн-

ська Центральна Рада, уряд П. Скоропадського, Директорія в 1917–1918 рр. Чи мали дані реформи реальний вплив на стан господарства? Охарактеризуйте більшовицьку політику воєнного комунізму та її наслідки

3. Визначте сутність поняття «економічні гармонії» за Ф. Бастіа та Г. Кері. Як ці автори обґрунтовували тезу про забезпечення економічних гармоній в умовах капіталізму? Який інший представник класичної школи політекономії вважав капіталістичний устрій гармонійним та як він це обґрунтовував?

4. Охарактеризуйте модель соціальної ринкової економіки відповідно до теорії представників фрайбурзької школи неолібералізму. Визначте розбіжності у поглядах науковців фрайбурзької та неоавстрійської шкіл щодо вільної ринкової економіки та можливостей державного регулювання ринку.

Варіант 7

1. Порівняйте системи державних фінансів однієї із східних та однієї з античних стародавніх країн. Що таке ливварська діяльність і які існують приклади законодавчого її регулювання в стародавні часи? Чи були в стародавніх країнах організації, що виконували деякі з функцій сучасних банків? Наведіть приклади.

2. Чому період піднесення американської економіки (1922–1929 рр.) завершився Великою депресією (1929–1933 рр.)? Поясніть причини перетворення кризи, що розпочалася в США, на світову. Порівняйте те шляхи виходу з кризи США, Англії, Франції, Німеччини.

3. Визначте основні напрями критики капіталізму з боку представників дрібнобуржуазної економічної думки (С. Сісмонді, П.-Ж. Прудон, К. Родбертус). Порівняйте підходи даних авторів щодо розподілу доходів на трудові та нетрудові.

4. Визначте сучасне теоретичне значення теорії Дж. М. Кейнса. Чи використовуються кейнсіанські рекомендації в державній економічній політиці країн на сучасному етапі розвитку? Як співвідносяться погляди представників «нового кейнсіанства» та Дж. М. Кейнса?

Варіант 8

1. На прикладі однієї з східних та однієї з античних держав продемонструйте, як в стародавні часи співвідносилися натуральне господарство та товарно-грошові відносини. Чи була властива спеціалізація окремим господарствам або регіонам?

2. Визначте причини відмови радянського уряду від політики воєнного комунізму та запровадження нової економічної політики у 1921

Методичні рекомендації для групових занять і самостійного вивчення дисципліни «Історія економіки та економічної думки»

р. Які економічні проблеми не вдалося вирішити за допомогою НЕПу? Які наслідки для України мали індустріалізація та колективізація?

3. Порівняйте погляди на роль держави в економіці С. Сімонді, К. Родбертуса, П.-Ж. Прудона. Які економічні реформи запропонували дані автори? Який економічний устрій вони вважали оптимальним і чому?

4. Порівняйте ідеї представників американського неортодоксального кейнсіанства та чиказької школи неолібералізму М. Фрідмена. Яку роль вони приділяють грошово-кредитній політиці та які рекомендації з її здійснення надають?

Варіант 9

1. Проаналізуйте еволюцію аграрних відносин в Стародавньому Римі. Наведіть приклади розвинутої агрокультури в цій державі. Як стан сільського господарства пов'язаний з періодами розквіту та занепаду Римської імперії?

2. Охарактеризуйте стан економіки Англії та Франції після Другої світової війни. Взаємовигідним чи дискримінаційним було співробітництво європейських країн та США у відповідності до плану Дж. Маршалла?

3. Визначте найбільш раціональні та явно утопічні ідеї соціалістів-утопістів (Ш. Фур'є, К. Сен-Сімон, Р. Оуен). Хто з даних науковців здійснив практичний внесок у реформування відносин між капіталістами та робітниками?

4. В чому полягає «неокласичний синтез» П. Семюелсона? Чи можливо назвати даного науковця представником кейнсіанства чи неолібералізму?

Варіант 10

1. Порівняйте причини зародження та занепаду Стародавнього Єгипту та Римської імперії. В які періоди і за рахунок яких факторів ці країни досягли найбільшого розквіту?

2. Визначте засади економічного розвитку Японії напередодні Другої світової війни. На яких принципах відбувалося реформування японського господарства у відповідності до плану Доджа-Макартура по завершенню війни? Оцініть його ефективність.

3. Проаналізуйте погляди представників класичної школи політекономії та критичного напрямку політекономії щодо можливості та причин криз надвиробництва. Які автори і яким чином обґрунтовували неможливість криз, а які доводили їх ймовірність? Які було визначено їх причини та шляхи подолання?

4. Доведіть чи спростуйте спорідненість рекомендацій щодо забезпечення ефективності економіки представників монетаризму, економіки пропозиції та теорії раціональних очікувань. Порівняйте теоретичне обґрунтування даних рекомендацій.

Варіант 11

1. Охарактеризуйте процес формування феодальних відносин в Київській Русі. Розкрийте особливості становлення відносин власності. Визначте ключові права і обов'язки представників різних соціальних прошарків. Якими законодавчими документами вони регламентувалися?

2. Визначте роль США в міжнародних економічних відносинах по завершенню Другої світової війни. Поясніть сутність Бреттон-Вудської фінансової системи. Коли і чому країни відмовилися від даної фінансової системи і які нові принципи міжнародної валютної політики було запроваджено?

3. Поясніть, в який спосіб П.-Ж. Прудон пропонував реалізувати ідею «дарового кредиту». Яким чином Р. Оуен пропонував забезпечити еквівалентний обмін товарів (з урахуванням витрат праці)? Наскільки реалістичними були їх ідеї?

4. Поясніть сутність і значення неінституціоналізму в економічній теорії ХХ ст. Визначте поняття трансакційних витрат та надайте їх класифікацію. Проаналізуйте проблему неповної специфікації прав власності. Яке її вирішення запропонував Р. Коуз?

Варіант 12

1. Продемонструйте еволюцію відносин власності на землю у Франкській державі в часи раннього Середньовіччя. Чим в Англії відрізнявся процес феодалізації земельних відносин? Які документи засвідчують зміни відносин власності та соціальної структури у Франкській державі та Англії?

2. Які міжнародні фінансові організації з'явилися по завершенню Другої світової війни? Чим пояснювалася необхідність заснування таких організацій? Які функції вони виконували? Який вплив такі організації мають на сучасну світову економіку?

3. Розкрийте сутність методології марксизму. Що таке «діалектичний матеріалізм» та як він пов'язаний з німецькою класичною філософією? Що являє собою формаційний підхід до історичного розвитку? Яку теорію йому можна протиставити?

4. Які актуальні для України проблеми розглядає теорія суспільного вибору? Проаналізуйте переваги та недоліки процесу прийняття

Методичні рекомендації для групових занять і самостійного вивчення дисципліни «Історія економіки та економічної думки»

рішень в умовах прямої та представницької демократії. Визначте «фіаско держави» та способи їх усунення, запропоновані прихильниками теорії суспільного вибору.

Варіант 13

1. Які фактори сприяли розвитку середньовічних європейських міст? Поясніть сутність комунальних революцій. Опишіть типове середньовічне місто: структуру управління, основні види занять мешканців, принципи забудови.

2. Наведіть приклади та обґрунтуйте економічну необхідність міжнародних інтеграційних процесів, що були започатковані після Другої світової війни. Які економічні проблеми мали вирішуватися в межах об'єднань країн? Як відбувався процес євроінтеграції і чи буде він, з Вашої точки зору, тривати і надалі?

3. Визначте сутність економічної категорії «капітал» за К. Марксом. Які його види та форми визначає науковець? Що являє собою кругообіг капіталу в умовах товарного виробництва? Як Маркс визначає гроші і чи пов'язані вони з капіталом?

4. Які шляхи розвитку сільського господарства обговорювалися в межах радянської економічної думки в 20-х рр. XX ст.? Проаналізуйте концепцію сімейно-трудового господарства О. Чаянова. Порівняйте погляди на значення та способи організації кооперативів О. Чаянова та М. Туган-Барановського.

Варіант 14

1. На прикладі країн Західної Європи поясніть, яке значення в період Середньовіччя мали внутрішня та зовнішня торгівля. Якою мірою була розвинута торгівля в Київській Русі, на українських землях у складі Великого Князівства Литовського та Королівства Польського?

2. Порівняйте економічні програми, які здійснювалися урядами Англії та Франції для відновлення економік цих країн після Другої світової війни. Охарактеризуйте економічну політику, ключові досягнення та проблеми господарського розвитку Англії та Франції в 50-60-х рр. XX ст.

3. Охарактеризуйте механізм створення та способи збільшення доданої вартості в умовах капіталістичного виробництва за К. Марксом. Поясніть, як пов'язаний з доданою вартістю прибуток. Які види ренти та позичкового капіталу розрізняв науковець? Охарактеризуйте кожний з них.

4. Проаналізуйте теорію економічних циклів М. Кондратьєва. Що є основою «довгих хвиль Кондратьєва»? Чи підтверджувалася прогно-

зована вченим динаміка підйомів та спадів світової економіки протягом ХХ ст.? Охарактеризуйте розроблену М. Кондратьєвим теорію планового управління народним господарством.

Варіант 15

1. Що являв собою середньовічний ремісничий цех? Визначте принципи організації його роботи, структуру. Порівняйте особливості функціонування цехів в одній з західноєвропейських країн та на українських землях.

2. Доведіть чи спростуйте твердження про те, що після Другої світової війни в провідних країнах світу було посилено державне регулювання економічного життя. В якій мірі вдалося реалізувати ідею розбудови «держав добробуту»?

3. За допомогою схем поясніть сутність простого та розширеного відтворення за К. Марксом. Як пов'язані розширене відтворення та накопичення капіталу в умовах капіталістичного виробництва?

4. Визначте актуальні для радянської економічної науки проблеми в період 50-80-ті рр. ХХ ст.

Варіант 16

1. Визначте економічні наслідки литовсько-польського захоплення українських земель. Охарактеризуйте еволюцію господарства на українських землях в XIV–XVI ст., а саме: аграрних відносин, ремісництва, торгівлі.

2. Охарактеризуйте стан економіки Німеччини після Другої світової війни. Поясніть зміст економічних реформ Л. Ерхарда. В якій мірі реформи Ерхарда відповідали концепції соціального ринкового господарства?

3. Виходячи із змісту пам'яток економічної думки Стародавнього Сходу, визначте, яку роль відігравала держава в регулюванні економічних відносин в Єгипті, країнах Дворіччя, Китаї, Індії. Чи приділялася увага обов'язкам держави в творах античних мислителів?

4. Визначте причини криз надвиробництва в умовах капіталізму за К. Марксом. Як Маркс обґрунтовував «приреченість капіталізму» та природну необхідність заміни його іншою соціально-економічною формацією? Охарактеризуйте соціалізм та комунізм відповідно до поглядів К. Маркса.

Варіант 17

1. Охарактеризуйте розвиток фінансової діяльності на території західноєвропейських країн в періоди класичної феодальної економіки

Методичні рекомендації для групових занять і самостійного вивчення дисципліни «Історія економіки та економічної думки»

та кризи феодалізму. Як становлення фінансової системи пов'язане з розвитком товарно-грошових відносин? Що являла собою система державних фінансів в цей час?

2. Які економічні проблеми обумовили зменшення державного регулювання господарства в США та Великобританії в 70-80-х рр. ХХ ст.? Порівняйте політику тетчеризму та рейганоміки. Наскільки успішними були дані економічні програми?

3. Поясніть, який вплив здійснювала релігія на економічну думку стародавніх часів та Середньовіччя. Чи доцільно Біблію та Коран відносити до пам'яток економічної думки?

4. Охарактеризуйте значення теорії марксизму з позицій сучасної економічної теорії. Які положення марксизму вважаються обґрунтованими, а які – найбільш суперечливими?

Варіант 18

1. Які економічні процеси знаменували собою кризу феодалізму та зародження мануфактурного періоду розвитку європейської економіки? На яких засадах розвивалися в цей час економічні відносини на українських землях? Визначте характерні риси українського господарства в цей період.

2. Чи змінився економічний курс Німеччини, Франції у 70–90-х рр. ХХ ст. в порівнянні з 50–60-ми рр.? Які економічні проблеми актуальні для даних країн на початку ХХІ ст.? Яку роль відіграють Німеччина, Франція в Європейському Союзі?

3. Хто із стародавніх та середньовічних мислителів, на Вашу думку, зробив внесок у формування економічної теорії? Вкажіть економічні категорії, зміст яких спробували пояснити дані автори, та проаналізуйте, наскільки схожі чи відмінні їх погляди щодо кожної з цих категорій.

4. Порівняйте трудову теорію вартості К. Маркса та теорію граничної корисності австрійської школи маржиналізму. Поясніть сутність марксистського тлумачення товару та розуміння блага з позицій маржиналістів. Які підходи щодо класифікації благ запропонували представники австрійської школи?

Варіант 19

1. Що являє собою мануфактурний спосіб виробництва? Охарактеризуйте розвиток продуктивних сил в період зародження мануфактур в Західній Європі. Які види мануфактур існували на території країн Західної Європи, України? Коли зародилося мануфактурне виробницт-

во на українських землях і чим воно відрізнялося від західноєвропейського?

2. Обґрунтуйте вплив на світове господарство науково-технічних революцій другої половини ХХ ст. Які проблеми, на Ваш погляд, має вирішити чергова хвиля НТР?

3. Назвіть законодавчі документи стародавніх та середньовічних часів, в яких приділялася увага регулюванню економічних відносин. Які саме аспекти господарського життя законодавчим шляхом намагалися врегулювати держава?

4. Розкрийте сутність теорії суспільного добробуту А. Пігу. Як науковець визначає «зовнішні ефекти» і в чому полягає роль держави у вирішенні проблеми зовнішніх ефектів? Охарактеризуйте внесок в теорію суспільного добробуту В. Парето.

Варіант 20

1. Визначте економічні передумови Великих географічних відкриттів (ВГВ). Які країни брали активну участь у пошуку нових морських шляхів? Який вплив ВГВ мали на розвиток міжнародної торгівлі та становлення ринкових економічних відносин в країнах Європи?

2. Які фактори сприяли появі «нових індустріальних країн» в другій половині ХХ ст.? Є ці фактори однаковими або різними для окремих країн чи їх груп, що відносяться до «нових індустріальних»? Чи доцільно в сучасній класифікації країн відокремлювати «розвинуті країни» та «нові індустріальні країни»? Чи перейшли останні до постіндустріальної стадії розвитку?

3. Яке ставлення висловлювали стародавні та середньовічні автори до сільського господарства, ремісництва, торгівлі, лихварства? Яка галузь вважалася найважливішою, а який вид діяльності найчастіше засуджувався? Обґрунтуйте відповідь, посилаючись на відповідні твори.

4. Проаналізуйте внесок в розвиток економічної теорії попередників маржиналізму (Й. фон Тюнен, Ж. Дюпюї, Г. Госен). Сформулюйте визначені ними закономірності. Назвіть представників окремих шкіл маржиналізму, що обґрунтували подібні закономірності.

Варіант 21

1. Охарактеризуйте епоху первісного нагромадження капіталу. Визначте джерела первісного нагромадження. Продемонструйте особливості даного процесу на прикладі однієї із західноєвропейських країн.

2. Охарактеризуйте процес перетворення командно-адміністративної економіки Китаю в ринкову. Які реформи дали старт

Методичні рекомендації для групових занять і самостійного вивчення дисципліни «Історія економіки та економічної думки»

даному процесу? Яку роль відіграє державне економічне регулювання на сучасній стадії розвитку господарства Китаю? Визначте фактори високого темпу росту китайської економіки наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст.

3. Надайте коротке визначення меркантилізму. Які ідеї були спільними у представників раннього (монетарного) та пізнього (мануфактурного) меркантилізму? Визначте проблеми, економічні категорії, щодо вирішення (тлумачення) яких погляди представників раннього та пізнього меркантилізму відрізнялися.

4. Визначте представників школи маржиналізму, які зробили внесок у вчення про фактори виробництва. Як маржиналісти вирішили проблему визначення вартості факторів виробництва? Які закономірності щодо залучення та використання факторів виробництва вони виявили?

Варіант 22

1. Порівняйте фактори економічного зростання Голландії у ХVІІ ст. та Англії у ХVІІІ ст. Який вплив на економіку цих країн здійснили буржуазні революції? Чому Голландія з часом втратила економічне лідерство?

2. Визначте причини уповільнення темпів зростання економіки УРСР в 70–80-ті рр. ХХ ст. Які негативні тенденції розвитку господарства набули до вказаного часу хронічного характеру? Поясніть сутність та причини невдачі економічних реформ, що передбачалося здійснити в період перебудови.

3. Чи мають свої національні відмінності англійський, італійський, український меркантилізм? Чим обґрунтовані ці відмінності? Визначте оригінальні ідеї, висловлені представниками окремих націй.

4. Поясніть сутність теорії ринкової рівноваги А. Маршалла. Як визначається ринкова ціна, які фактори впливають на попит та пропозицію, що таке еластичність, споживчий та виробничий надлишки? Яку роль у теорії Маршалла відіграє часовий аспект (розгляд явищ в короткостроковому та довгостроковому періодах)?

Варіант 23

1. Визначте соціально-економічні наслідки Визвольної війни під керівництвом Б. Хмельницького для України. Як розвивалися аграрні відносини на українських землях з середини ХVІІ ст. до відміни кріпосного права?

2. Який економічний курс обрали країни соціалістичного табору з початку 90-их рр. ХХ ст.? Які держави і завдяки чому досягли

найбільших успіхів в реформуванні економіки? Чому результати реформування в окремих країнах суттєво відрізняються?

3. Чому В. Петті та П. Буагільбера вважають засновниками класичної школи політекономії? Чим об'єкт дослідження, методологія та ключові висновки даних авторів відрізняються від системи поглядів меркантилістів? Що спільного та відмінного в поглядах В. Петті та П. Буагільбера?

4. Що являє собою модель загальної рівноваги Л. Вальраса? Охарактеризуйте внесок науковців ХХ ст. в теорію загальної рівноваги. Яку роль модель загальної рівноваги відіграла в теоріях ринкового соціалізму та планування?

Варіант 24

1. Визначте етапи господарської еволюції первісного суспільства. Як змінилась життєдіяльність людей в період неоліту в порівнянні з мезолітом? Виявіть причини утворення перших держав.

2. Визначте досягнення та слабкі місця економіки Англії під час другої технологічної революції наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. Порівняйте фактори успіху економік США та Німеччини в цей період.

3. Розкрийте сутність теорій абсолютних та відносних переваг у зовнішній торгівлі А. Сміта та Д. Рікардо. Яких поглядів щодо міжнародної торгівлі притримувалися інші представники класичної школи політекономії? Чи всі вони підтримували фрітрейдерство?

4. Виявіть розбіжності в поглядах представників класичної школи політекономії, неокласиків та Дж. М. Кейнса на роль заощаджень в економічному розвитку, проблеми безробіття, криз, державного регулювання. Чи були серед представників класичної школи науковці, погляди яких на вищезазначені явища в певній мірі відповідали кейнсіанським?

Варіант 25

1. Проаналізуйте розвиток грошово-кредитного ринку передових західноєвропейських країн в період становлення промислового капіталізму (ХVІІ–ХVІІІ ст.). В якій мірі еволюція фінансів відповідала потребам промисловості та сільського господарства? Як розвивалися грошово-кредитні відносини на українських землях у зазначений період?

2. Охарактеризуйте процес відбудови господарства УРСР по завершенню Другої світової війни. Які галузі стали домінуючими в структурі української промисловості? Як змінився стан сільського господарства за кілька повоєнних років? Завдяки яким факторам вдалося відносно швидко досягти обсягу виробництва довоєнного рівня?

Методичні рекомендації для групових занять і самостійного вивчення дисципліни «Історія економіки та економічної думки»

---

3. Порівняйте вчення фізіократів та меркантилістів. Відповідь надайте у вигляді таблиці, де в першій колонці будуть визначені досліджувані питання та економічні категорії, в другій – відповідні погляди меркантилістів, в третій – фізіократів. Чи є щось спільне в ідеях представників меркантилізму та фізіократії?

4. Назвіть українських науковців XIX ст., ідеї яких відповідали теоріям класичної школи політекономії, марксизму, маржиналізму. Охарактеризуйте оригінальні наукові ідеї українських вчених. Які проблеми соціально-економічного розвитку українських земель обговорювались науковцями та громадськими діячами протягом XIX ст.?

Варіант 26

1. Визначте, на яких умовах було здійснено звільнення селян з кріпацтва на українських землях в середині XIX ст. Якими шляхами відбувався розвиток капіталізму в сільському господарстві в пореформенний період?

2. Коли відбулася деколонізація країн Центральної та Південної Африки? Які характерні риси властиві господарствам цих країн на сучасному етапі їх розвитку (поясніть на прикладі кількох країн)? Як змінився їх соціально-економічний стан за наступні 50 років та які перспективи розвитку мають дані країни?

3. Поясніть зміст «Економічної таблиці» Ф. Кене. В якій мірі вона пов'язана із вченням фізіократів? В чому полягають прогресивне значення та недоліки «Економічної таблиці»?

4. Проаналізуйте теорії вартості, економічних циклів, соціальну теорію розподілу М. Туган-Барановського. Як співвідносяться погляди українського науковця з марксистською економічною теорією? Чи є М. Туган-Барановський прихильником маржиналізму?

Варіант 27

1. Визначте особливості розвитку промисловості, торгівлі, фінансів на українських землях в другій половині XIX ст. Як пов'язані зміни в даних галузях господарства з аграрними реформами середини XIX ст.?

2. На прикладі двох азіатських країн (на Ваш вибір) поясніть, які соціально-економічні проблеми є актуальними для держав Південної, Південно-Західної, Південно-Східної Азії. Що перешкоджає здійсненню економічних реформ та досягненню більш високого рівня життя в обраних країнах?

3. Проаналізуйте теорію А. Тюрго. Визначте, які його погляди відповідають вченню фізіократів, а які суперечать йому? Чи варто вважати даного науковця представником школи фізіократів?

4. Надайте класифікацію шкіл та напрямів інституціоналізму. Докладно охарактеризуйте традиційний інституціоналізм (соціально-психологічний напрям Т. Веблена, соціально-правовий Дж. Коммонса, емпіричний В. Мітчелла). Визначте, які сучасні теорії інституціоналізму беруть свій початок з традиційного.

Варіант 28

1. Проаналізуйте розвиток економіки Німеччини протягом XIX ст. Чим була обумовлена економічна відсталість країни на початку століття? Завдяки чому було досягнуто передових позицій в Європі наприкінці XIX ст.?

2. Порівняйте принципи економічної політики США, ЄС (з 1992 р.) та Японії в 90-х рр. XX ст.

3. Визначте принципи організації економічної життєдіяльності за А. Смітом. Що вказаний автор вважає передумовами зростання багатства країни? Яка роль економічної політики в його забезпеченні? Чи погоджується з висновками Сміта щодо економічної ролі держави Дж. С. Мілль?

4. Порівняйте концепції індустріального суспільства Р. Арона, В. Ростоу, П. Дракера, Дж. Гелбрейта та інших науковців. Чи вирішує індустріальне суспільство проблеми нерівності, бідності, криз? Які трансформаційні процеси та уявлення про майбутнє знайшли відображення у концепціях постіндустріального, інформаційного суспільства?

Варіант 29

1. Визначте особливості промислового перевороту в США. Як змінювалася структура господарства країни протягом XIX ст.? Який вплив на економіку мала друга технологічна революція? Фрітрейдерської чи протекціоністської політики притримувався уряд США наприкінці XIX – на початку XX ст.?

2. Охарактеризуйте ключові економічні реформи, що були здійснені в Україні протягом періоду трансформації економіки з моменту набуття незалежності. Оцініть їх результативність.

3. Порівняйте теорії вартості та ціни А. Сміта, Д. Рікардо, Ж-Б. Сея, Ф. Бастіа, Г. Кері. В якій мірі їх теорії відповідають трудовій теорії вартості? Розкрийте зміст трудової теорії вартості К. Маркса.

4. Визначте, яке значення, відповідно до теорії Й. Шумпетера, мають інновації в умовах капіталістичного способу виробництва. Охарак-

Методичні рекомендації для групових занять і самостійного вивчення дисципліни «Історія економіки та економічної думки»

теризуйте підприємця та його роль в забезпеченні економічного розвитку. Яке пояснення Й. Шумпетер надає економічним циклам?

Варіант 30

1. Коли розвинуті країни світу перейшли до стадії монополістичного капіталізму? Визначте причини і наслідки монополізації. В яких країнах здійснювалася антимонопольна політика в цей час і наскільки вона була успішною? Які ще економічні тенденції були властиві перодовим країнам в зазначений період?

2. Коли з'явилися перші транснаціональні корпорації? Поясніть причини їх створення. На прикладах поясніть, яку роль відіграють ТНК в розвитку національних економік та світової економіки.

3. Поясніть сутність теорії земельної ренти Д. Рікардо. Які причини виникнення ренти він визначив? Порівняйте теорії ренти Д. Рікардо, К. Родбертуса, К. Маркса.

4. Визначте роль конкуренції в забезпеченні економічного прогресу відповідно до поглядів представників неолібералізму (зокрема, Л. фон Мізеса та Ф. фон Хайєка). Які проблеми неможливо вирішити в умовах вільного ринку за Дж. М. Кейнсом? Порівняйте теорії недосконалої конкуренції Дж. Робінсон та монополістичної конкуренції Е. Чемберліна.

ПИТАННЯ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВ- ЧАННЯ

Питання до практичного заняття 1 з тем: Мануфактурний період розвитку європейських країн в XVI – на початку XVIII ст. Меркантилізм. Фізіократія. Зародження класичної школи політекономії. Промисловий переворот та його економічні наслідки в європейських країнах. Економічна теорія А. Сміта. Розвиток класичної школи політекономії в першій половині XIX ст. Критичний напрям політекономії (перша половина XIX ст.). Економічна теорія марксизму

1. Характеристика мануфактурного періоду розвитку країн Західної Європи в XVI – на початку XVIII ст.
2. Порівняльна характеристика раннього (монетарного) та пізнього (мануфактурного) меркантилізму.
3. Національні особливості меркантилізму (на прикладі Англії, Франції, Італії, України).
4. Критика меркантилізму.
5. Школа фізіократів у Франції.
6. Ознаки становлення капіталістичної системи в розвинутих країнах світу (XVIII–XIX ст.).
7. Промисловий переворот та його вплив на структуру господарства Англії, Франції, США, Німеччини.
8. Зародження класичної політекономії в Англії та Франції.
9. Економічна теорія Адама Сміта: основи ринкового господарства, теорії вартості, доходів, капіталу, зовнішньої торгівлі.
10. Економічні погляди Давида Рікардо: теорії вартості, грошей, доходів, капіталу.
11. Економічні концепції Ж.-Б. Сея, Т. Мальтуса, Дж. С. Мілля та інших представників класичної школи політичної економії.
12. Критика класичної політекономії в творах С. де Сісмонді та П.-Ж. Прудона.
13. Теорії вартості, грошей, капіталу, доданої вартості в I томі «Капіталу» К. Маркса. Капітал, його кругообіг та відтворення, форми доданої вартості як ключові проблеми II та III томів «Капіталу».

Питання до практичного заняття 2 з тем:

Характеристика світового господарства в другій половині XIX – на початку XX ст. Маржиналізм та становлення неокласичної традиції в економічній теорії. Національна політекономія в Німеччині. Історична школа в Німеччині. Особливості становлення капіталізму на українських землях. Розвиток економічної думки в роботах українських вчених (XIX – початок XX ст.). Світове господарство між двома світовими війнами

1. Друга технологічна революція та її вплив на ефективність національних економік.
2. Співвідношення сил між Англією, Францією, Німеччиною наприкінці XIX – на початку XX ст..
3. Завоювання США промислової першості.
4. Етапи маржинальної «революції» та їх характеристика.
5. Особливості австрійської, кембриджської, американської шкіл маржиналізму.
6. Особливості економічного розвитку українських земель у складі Російської імперії та Австро-Угорщини.
7. Українська економічна думка у XVIII – на початку XX ст.
8. Особливості відновлення світового господарства після Першої світової війни.
9. «Велика депресія»: її причини та наслідки для національних економік США, Англії, Франції, Німеччини. Особливості державної економічної політики підчас кризи.

Питання до практичного заняття 3 з тем:

Розвиток світової економіки в другій половині XX ст. Розвиток економічної науки в першій третині XX ст. Кейнсіанство. Неолібералізм та неоконсерватизм (XX ст.). Інституціоналізм. Неоінституціоналізм (кінець XIX – XX ст.). Теорії трансформації суспільства (друга половина XX ст.)

1. Подолання розвинутими країнами наслідків Другої світової війни.
2. Особливості розвитку та суперництва між розвинутими країнами в другій половині XX ст.
3. Основні ідеї «Загальної теорії зайнятості, відсотку та грошей» Дж. М. Кейнса: теорія неефективного сукупного попиту; роль держави у вирішенні проблеми кризи надвиробництва.
4. Причини криз та передумови економічного зростання з точки зору представників неокейнсіанства та посткейнсіанства.

5. Неолібералізм: ключові ідеї неоавстрійської, фрайбурзької, монетарної шкіл.

6. Поняття інститутів та їх значення у суспільному житті з точки зору представників інституціоналізму.

7. Характеристика раннього інституціоналізму.

8. Інституціоналізм у другій половині ХХ ст.: теорія трансакційних витрат, теорія прав власності, теорія фірми.

СИСТЕМА РЕЙТИНГОВОЇ ОЦІНКИ ЗНАТЬ СТУДЕНТІВ ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

Вид роботи	Максимальна кількість балів
Індивідуальна письмова робота	40
Усні відповіді на практичних заняттях	10
Тест	10
Екзамен	40
Загалом	100

Критерії оцінювання роботи студентів заочної форми навчання

Форма контролю	Оцінка (кількість балів)	Критерії оцінки
Усні відповіді на практичних заняттях	10	Студент активно працює протягом заняття, демонструє підготовку за всіма питаннями, самостійно та лаконічно формулює правильні відповіді на питання, надає влучні оціночні судження.
	7-9	Студент працює протягом заняття, демонструє підготовку за більшістю питань, формулює відповіді на питання з використанням джерел інформації, намагається надати оціночні судження.
	4-6	Студент демонструє підготовку за меншою частиною питань, переважно доповнює, а не формулює самостійні відповіді, припускається помилок.
	1-3	Студент надає короткі доповнення до відповідей інших, припускається помилок.
	0	Студент не відповідає.

Фертікова Т. М.

Підсумковий тест на груповому занятті	0-10	Кількість балів визначається, виходячи з кількості правильних відповідей.
Індивідуальна письмова робота (чотири питання)	10 балів за відповідь на питання	Робота відповідає вимогам до оформлення. Відповідь правильна, повна, логічна. Студент демонструє опрацювання основної та допоміжної літератури, розуміння та критичне осмислення матеріалу, вміння своїми словами викласти відповідь, здатність визначити взаємозв'язки між процесами та явищами, проаналізувати ідеї представників економічних шкіл. На всі використані джерела інформації є посилання.
	7-9	Робота переважно відповідає вимогам до оформлення. Відповідь правильна, логічна, але наявні незначні пропуски матеріалу чи зайва інформація, що не стосується питання. Студент демонструє опрацювання основної літератури, розуміння матеріалу, але забагато цитує джерела інформації. Студент спроможний визначити взаємозв'язки між процесами та явищами, проаналізувати ідеї представників економічних шкіл. На всі використані джерела інформації є посилання.
	4-6	Робота переважно відповідає вимогам до оформлення. Відповідь розкриває сутність питання, але неповна або зavelика за обсягом. Студент демонструє опрацювання основної літератури, але переважно цитує джерела інформації, а не викладає матеріал своїми словами. Студент демонструє обмежену спроможність визначити взаємозв'язки між процесами та явищами, аналізувати

Методичні рекомендації для групових занять і самостійного вивчення дисципліни «Історія економіки та економічної думки»

		ідеї представників економічних шкіл. На всі використані джерела інформації є посилання.
	1-3	Робота переважно не відповідає вимогам до оформлення. Відповідь повністю переписана з джерел, її обсяг, структура, зміст лише частково відповідають питанню. Студент не продемонстрував власну спроможність визначити взаємозв'язки між процесами та явищами, проаналізувати ідеї представників економічних шкіл. Не на всі джерела інформації є посилання.
	0	Відповідь відсутня або не має зв'язку з питанням.
Екзамен (чотири питання)	10 балів за відповідь на питання	Відповідь правильна, повна, логічна. Студент демонструє знання матеріалу, характеризує процеси та явища в потрібний період часу та розуміє взаємозв'язки між ними, знає представників, ідеї економічних шкіл, спроможний порівняти та проаналізувати їх.
	7-9	Відповідь переважно правильна, логічна, але неповна. Студент демонструє знання більшої частини матеріалу, характеризує процеси та явища в потрібний період часу з незначними помилками, знає представників, ідеї економічних шкіл, спроможний викласти та порівняти їх.
	4-6	Відповідь частково правильна, неповна. Студент демонструє знання більшої частини матеріалу, але характеризує процеси та явища в потрібний період часу з помилками, знає деяких представників, окремі ідеї економічних шкіл, спроможний викласти їх.
	1-3	Відповідь наявна, але переважно

Фертікова Т. М.

		помилкова, неповна, занадто загальна. Студент не продемонстрував знання матеріалу, вміння характеризувати процеси та явища в потрібний період часу, розуміння взаємозв'язків між ними, знання представників, ідей економічних шкіл.
	0	Відповідь відсутня.

ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ЕКЗАМЕНУ

1. Неолітична революція та її наслідки для розвитку господарської діяльності людства.
2. Особливості розвитку господарства східних стародавніх країн: Єгипту, Вавилону, Китаю, Індії.
3. Економічна думка Єгипту та Вавилону у стародавні часи.
4. Економічна думка у Стародавній Індії, Стародавньому Китаї.
5. Характеристика еволюції господарства Стародавньої Греції, Стародавнього Риму.
6. Економічні ідеї давньогрецьких вчених.
7. Економічна думка Стародавнього Риму
8. Розвиток феодального землеволодіння у період Середньовіччя.
9. Розвиток ремесла і торгівлі в епоху класичної феодальної економіки та руйнування феодальних відносин.
10. Економічні ідеї представників середньовічного Сходу.
11. Економічні погляди Фоми Аквінського, Ніколи Орема та Георгія Пліфона.
12. Особливості становлення феодальних відносин в Київській Русі. Розвиток ремесла і торгівлі.
13. Зародження економічної думки в Київській Русі.
14. Розвиток феодальних відносин на українських землях у складі Князівства Литовського та Королівства Польського.
15. Мануфактурний період розвитку західноєвропейських країн.
16. Особливості розвитку мануфактурної економіки в Нідерландах, Англії, Франції.
17. Ідеї представників раннього (монетарного) та пізнього (мануфактурного) меркантилізму.
18. Національні особливості англійського, французького, італійського, українського меркантилізму.
19. Буржуазні революції в Європі, їх економічні наслідки.
20. Теоретичні погляди засновників класичної школи (В. Петті, П. Буагільбер).
21. Школа фізіократів. Економічні ідеї Ф. Кене.
22. Економічна теорія А.Тюрго.
23. Сутність промислового перевороту та його значення для економіки країн Західної Європи та США.
24. Теорії ринку, вартості, доходів, грошей, капіталу А. Сміта та Д. Рікардо.

25. Розвиток класичної політичної економії в Англії в першій половині XIX ст. (Т. Мальтус, Н. Сеніор, Дж.С. Мілль).
  26. Економічні погляди Г. Кері..
  27. Розвиток класичної політичної економії у Франції в першій половині XIX ст. (Ж.-Б. Сей, Ф. Бастіа).
  28. Економічні погляди представників дрібнобуржуазної економічної думки (С. Сімонді, К. Родбертус, П.-Ж. Прудон).
  29. Економічні ідеї західноєвропейських соціалістів-утопістів.
  30. Теорії вартості, доданої вартості, грошей, капіталу, доходів в марксистській економічній теорії.
  31. Економічна модель соціалізму в працях К. Маркса.
  32. Друга технологічна революція: її сутність та вплив на світове господарство.
  33. Особливості розвитку економік Англії, Франції, Німеччини, США наприкінці XIX – на початку XX ст.
  34. Зародження маржиналізму та його особливості.
  35. Дослідження піонерів маржинального аналізу: Ж. Дюпюї, А. Курно, І. фон Тюнен, Г. Госсен.
  36. Австрійська школа маржиналізму: ідеї К. Менгера, Ф. фон Візера, О. фон Бем-Баверка.
  37. Кембриджська школа маржиналізму та становлення неокласичного напрямку в економічній науці.
  38. Американська школа маржиналізму.
  39. Математична школа маржиналізму.
  40. Виникнення національної політекономії в Німеччині.
  41. Розвиток історичної школи в Німеччині.
  42. Визвольна війна під керівництвом Б. Хмельницького та її економічні наслідки.
  43. Аграрні відносини в Україні у XVIII – першій половині XIX ст.
  44. Міста та ремесла в Україні у XVIII – першій половині XIX ст.
- Розвиток фінансової справи.
45. Аграрна реформа на українських землях у XIX ст.
  46. Тенденції розвитку господарства на українських землях в другій половині XIX – на початку XX ст.
  47. Ліберально-буржуазна економічна думка в Україні в другій половині XIX ст.
  48. Революційно-демократична економічна думка в Україні в другій половині XIX ст.
  49. Ліберальне народництво в Україні в другій половині XIX ст. та економічні ідеї його представників.
  50. Розвиток політичної економії в Україні в другій половині XIX –

Методичні рекомендації для групових занять і самостійного вивчення дисципліни «Історія економіки та економічної думки»

на початку ХХ ст.

51. Економічна теорія М. І. Туган-Барановського.
52. Економічні погляди Є. Слуцького.
53. Версальська угода. Плани Дауеса та Юнга.
54. Тенденції економічного розвитку Великої Британії, Франції, США, Німеччини у 20-х роках ХХ ст.
55. Причини та характер світової економічної кризи 1929–1933 рр.
56. «Новий курс» Ф. Рузвельта.
57. Шляхи виходу з кризи Великої Британії, Німеччини та Франції у 30-х роках ХХ ст.
58. Теоретичні погляди Дж. М. Кейнса.
59. Теорії монополістичної та недосконалої конкуренції Е. Чемберліна та Дж. Робінсон.
60. Теорія інноваційного розвитку Й. Шумпетера.
61. План повоєнного відновлення Європи Дж. Маршалла.
62. Реформи Л. Ерхарда. Німецьке «економічне диво».
63. План Доджа-Макартура та його вплив на розвиток японської економіки після Другої світової війни.
64. Економічна політика у Великій Британії, Франції, США в 50-60-х рр. ХХ ст.
65. Неокейнсіанські теорії Е. Хансена, Р. Харрода, Є. Домара.
66. Посткейнсіанство та сучасне кейнсіанство.
67. Загальна характеристика неолібералізму.
68. Неоавстрійська школа неолібералізму.
69. Фрайбурзька школа неолібералізму. В. Ойкен, Л. Ерхард.
70. Дж. Хікс, Е. Хансен, П. Семюелсон і «неокласичний синтез».
71. Монетаризм. Економічні погляди М. Фрідмена.
72. Економіка пропозиції. Теорія раціональних очікувань.
73. Науково-технічні революції другої половини ХХ ст. та їх вплив на світове господарство.
74. «Нафтові шоки» та їх вплив на економіку розвинутих країн світу.
75. Економічні реформи 80-х рр. ХХ ст. Рейганоміка і тетчеризм.
76. Ринкові реформи в Китаї (кінець 70-х рр. ХХ ст.).
77. Фактори економічного зростання «нових індустріальних країн».
78. Зародження американського інституціоналізму: Т. Веблен, Дж. Коммонс, В. Мітчелл.
79. Неоінституціоналізм: теорії трансакційних витрат, фірми, прав власності, суспільного вибору.
80. Теорії трансформації капіталізму.
81. Теорії індустріального та постіндустріального суспільства.

82. Економічні реформи Центральної Ради, Директорії, П. Скоропадського.
83. Військовий комунізм та НЕП в УРСР.
84. Індустріалізація та колективізація в УРСР.
85. Відновлення економіки УРСР по завершенню Другої світової війни. Економічні досягнення і проблеми 50-60-х рр.
86. Соціально-економічні проблеми УРСР в 70-80-ті роки. Спроби економічних реформ доби перебудови.
87. Економічні дискусії 20-30-х рр. XX ст. в СРСР.
88. Розвиток економічної науки в СРСР у 50-90-их рр. XX ст.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна література

1. Історія економіки та економічної думки: підруч. / В. В. Козюк., Л. А. Родіонова, О. В. Длугопольський [та ін.]; за ред. В. В. Козюка, Л. А. Родіонової. – Тернопіль : ТНЕУ. – 2015. – 792 с.
2. Краус Н. М. Історія економіки та економічної думки: структурно-логічні схеми, таблиці, малюнки: навчальний посібник для вузів / Н. М. Краус, ВНЗ «Полтавський університет економіки і торгівлі». – Київ: ЦУЛ, 2017. – 495 с.
3. Теліщук М. М. Історія економіки та економічної думки (у схемах і таблицях): навчальн. посіб. / М. М. Теліщук, М. М. Теліщук. – Ірпінь : Видавництво Національного університету ДПС України, 2015. – 556 с.
4. Якобчук В. П. Історія економіки та економічної думки [Текст] : Навч. посіб. / В. П. Якобчук, Ю. В. Богоявленська, С. В. Тищенко. – К. : «Центр учбової літератури», 2015. – 476 с.

Першоджерела

1. Арістотель. Політика / Пер. з давньогр. та передм. О. Кислюка. – К. : Основи, 2000. – 239 с.
2. Біблія. – К., 1992.
3. Бродель Ф. Матеріальна цивілізація, економіка і капіталізм, XV–XVIII ст. – Т. 2 : Ігри обміну. – К. : Основи, 1997.
4. Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму. Пер. з нім. – К. : Основи, 1994.
5. Вільямсон О. Е. Економічні інституції капіталізму: фірми, маркетинг, укладання контрактів. – К. : АртЕк, 2001.
6. Кейнс Дж. Трактат про грошову реформу. Загальна теорія зайнятості, відсотку та грошей / Джон Мейнард Кейнс. – К. : Либідь, 1999. – 190 с.
7. Маркс К. Твори : У 50 т. // К. Маркс, Ф. Енгельс. – 2-ге вид. – Том 23. – К. : Державне видавництво політичної літератури УРСР, 1963. – 918 с.
8. Маршалл А. Принципи економічної науки: Реф. підр. / Укладач Фещенко В. М. – К. АДС «УМК Центр», 2001.
9. Мілль Дж. С. Про свободу : Есе / Пер. з англ. – К. : Основи, 2001.
10. Семюелсон П. Економіка: Підручник. – Львів : Світ. – 1993. – 496 с.

11. Туган-Барановський М. І. Політична економія. Курс популярний / Відп. ред. Т. І. Дерев'янкін. – К. : Наукова думка, 1994.
12. Фрідман М. Капіталізм і свобода / Мільтон Фрідман. — К.: Дух і літера, 2010. — 319 с.
13. Хайєк Ф. Право, законодавство та свобода. Нове викладення широких принципів справедливості та політичної економії / Ф. Хайєк ; [пер. з англ.]. – У 3-х т. – К. : Сфера, 1999–2000.
14. Шумпетер Й. Капіталізм, соціалізм і демократія. – К. : Основи, 1995.
15. Coase R. H. The Nature of the Firm. *Economica*. Vol. 4. 1937. P. 386.
16. Menger C. Principles of Economics. - Ludwig von Mises Institute, 2019, 328 p.
17. Ricardo D. Principles of Political Economy and Taxation. Vol. 1. The Works and Correspondence of David Ricardo, ed. Piero Sraffa with the Collaboration of M. H. Dobb. Indianapolis: Liberty Fund, 2005.
18. Robinson J. Aspects of Development and Underdevelopment. – New York: Cambridge University Press, 1979, 146 p.
19. Say J.-B. A Treatise on Political Economy // CreateSpace Independent Publishing Platform, 2015.
20. Smith A. The Wealth of Nations // CreateSpace Independent Publishing Platform, 2015.
21. Walras L. Elements of Pure Economics, translated by W. Jaffe. London: George Allen and Unwin, [1874] 1954, 620 p.

Додаткова література

1. Блауг М. Економічна теорія в ретроспективі / Пер. з англ. – К. : Вид-во Соломії Павличко, «Основи», 2001. – 687 с.
2. Гончар Б. М. Всесвітня історія : Навч. посібник. – К.: Знання, 2001. – 359 с.
3. Економіка зарубіжних країн : Навч. посібник. Видання 4-е, перероб. та доп. / [Козак Ю.Г., Ковалевський В. В., Лебедева С. Н., Бикова М. Є., Логвінова Н. С., Воронова О. В.] – Київ : «Центр учбової літератури», 2013. – 292 с.
4. Економічна історія: Підручник. Затверджено МОН / Юхименко П. І., Леоненко Н. М. – К., 2008. - 567 с.
5. Історія економіки та економічної думки : від ранніх цивілізацій до початку ХХ ст.: навч. посібн. / В. В. Козюк [та ін.]; за ред. В. В. Козюка, Л. А. Радіонової. – К. : Знання, 2011. – 582 с.

Методичні рекомендації для групових занять і самостійного вивчення дисципліни «Історія економіки та економічної думки»

---

6. Історія економіки та економічної думки: ХХ – початок ХХІ ст.: навч. посібн. / В. В. Козюк [та ін.]; за ред. В. В. Козюка, Л. А. Радіонової.– К. : Знання, 2011. – 582с.

7. Історія економіки та економічної думки : навч. посібник (модульний варіант) / Д. П. Богиня, Н. М. Краус, О. В. Манжура та ін. – Хмельницький : ХНУ, 2010. – 428 с.

8. Історія економіки та економічної думки: курс лекцій / авт. кол. : С. В. Степаненко (кер. авт. кол.), В. М. Феценко, С. Н. Антонюк, Н. О. Тимочко та ін. – КНЕУ, 2006. – 664 с.

9. Історія економіки та економічної думки: сучасні економічні теорії. Навчальний посібник / О. О. Шевченко. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 280 с.

10. Історія економічних вчень: Навчальний посібник / За ред. В. В. Кириленка. – Тернопіль : «Економічна думка», 2007. – 233 с.

11. Історія економічних вчень [текст] : навч. посіб. / Золотих І. Б. – К. : «Центр учбової літератури», 2013. – 186 с.

12. Історія економічних вчень : Підручник : у 2 ч. – Ч.1 / За ред. В. Д. Базилевича. – 2-ге вид., випр. – К. : Знання, 2005. – 567 с.

13. Історія економічних вчень : Підручник : у 2 ч. – Ч.2 / За ред. В. Д. Базилевича. – 2-ге вид., випр. – К. : Знання, 2005. – 567 с.

14. Історія України: підручник для студентів неісторичних спеціальностей вищих навчальних закладів / [О. М. Бут, М. І. Бушин, Ю. І. Вовк та ін.]; за заг. ред. д.і.н., проф. М. І. Бушина, д-р іст. наук, проф. О. І. Гуржія; М-во освіти і науки України, Черкас. держ. технол. ун-т. – Черкаси : ЧДТУ, 2016. – 644 с.

15. Лановик Б., Матисякевич З., Матейко Р. Економічна історія світу і України : Підручник. – К. : Вікар, 1999.

16. Нестеренко О. П. Історія економічних вчень: Опорний конспект. – К.: МАУП, 2002. – 128 с.

17. Пармаклі Д. М. Історія економічних вчень: Навчальний посібник / Д. М. Пармаклі, С. В. Філіппова, Н. А. Добрянська – Одеса, 2018. – 113 с.

18. Проскурін П.В. Історія економіки та економічних вчень. Нариси економічної історії індустріальної цивілізації: навч. посібник. – К. : КНЕУ, 2005. – 372 с.

19. Світова економіка: підручник/ За редакцією А. П. Голікова, О. А. Довгаль. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2014. – 349 с.

20. Тригуб П. М. Історія економічних вчень. – М. : МФ НаУКМА, 2000.

21. Юхименко П. І., Леоненко П. М. Історія економіки та економічної думки: Підручник. – К., 2011. – 646 с.

22. Heilbroner R. L. The worldly philosophers: the lives, times, and ideas of the great economic thinkers. – New York : Simon & Schuster, 1999. – 365 p.

23. Gide Charles, Rist Charles. A history of economic doctrines from the time of the physiocrats to the present day. – Nabu Press, 2015.

ДЛЯ НОТАТОК

Навчальне видання

**Тетяна Михайлівна
ФЕРТИКОВА**

**Методичні рекомендації
для групових занять і самостійного
вивчення дисципліни «Історія економіки
та економічної думки»**

Методичні рекомендації

Випуск 419

Редактор *О. Михайлова*
Комп'ютерна верстка *К. Гросу-Грабарчук*
Друк *С. Волинець*. Фальцювальньо-палітурні роботи *О. Мішалкіна*.

Підписано до друку 25.10.2023.
Формат 60x84¹/₁₆. Папір офсет.
Гарнітура «Times New Roman». Друк ризограф.
Ум. друк. арк. 4,2. Обл.-вид. арк. 2,9.
Тираж 50 пр. Зам. № 6632.

Видавець і виготовлювач: ЧНУ ім. Петра Могили.
54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10.
Тел.: 8 (0512) 50-03-32, 8 (0512) 76-55-81,
e-mail: rector@chmnu.edu.ua.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6124 від 05.04.2018.